

Euroopan unionin
neuvosto

Bryssel, 20. kesäkuuta 2016
(OR. en)

10255/16

COHOM 79
COPS 192
CFSP/PESC 485
CSDP/PSDC 344
FREMP 116
INF 110
JAI 579
RELEX 517

YHTEENVETO ASIAN KÄSITTELYSTÄ

Lähettiläjä:	Neuvoston pääsihteeristö
Päivämäärä:	20. kesäkuuta 2016
Vastaanottaja:	Valtuuskunnat
Ed. asiak. nro:	10138/16 COHOM 72 COPS 188 CFSP/PESC 478 CSDP/PSDC 338 FREMP 111 INF 108 JAI 570 RELEX 513
Asia:	EU:n vuosikertomus ihmisoikeuksista ja demokratiasta maailmassa 2015 – Aihekohtainen osa

Valtuuskunnille toimitetaan liitteessä neuvoston 3477. istunnossaan 20. kesäkuuta 2016 hyväksymä EU:n vuosikertomus ihmisoikeuksista ja demokratiasta maailmassa vuonna 2015 – Aihekohtainen osa.

**EU:N VUOSIKERTOMUS
IHMISOIKEUKSISTA JA DEMOKRATIASTA
MAAILMASSA 2015**

Aihekohtainen osa

(Ulkoasiainneuvosto, 20. kesäkuuta 2016)

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	2
1. Johdanto	3
2. EU:n ihmisoikeusperustainen lähestymistapa konflikteihin ja kriiseihin.....	11
3. Suurimpiin ihmisoikeus- ja demokratiahaasteisiin vastaaminen	22
4. Ihmisoikeudet kaikessa EU:n ulkoisessa politiikassa.....	48

1. Johdanto

Vuotta 2015 leimasivat epävakaas ja konfliktit Lähi-idässä sekä osassa Aasiaa ja Afrikkaa, niistä seurannut muuttoliikekriisi ja toistuvat siviileihin kohdistuneet terrori-iskut. Vuosi oli poikkeuksellisen haasteellinen Euroopan unionille ja kansainväliselle yhteisölle laajemminkin. ISIL/Daesh laajensi toimintaansa osaan Syyriaa ja Irakia. Se syyllistyi laajamittaisiin hirmutekoihin ja ihmisoikeusloukkauksiin ja valikoi kohteikseen erityisesti vähemmistöryhmiä. Monissa muissa osissa maailmaa jouduttiin todistamaan vakavia ihmisoikeusloukkauksia ja huolestuttavaa suuntausta, jossa häirintää ja iskuja kohdistetaan aktivisteihin ja kansalaisyhteiskuntaan.

EU hyväksyi vuonna 2015 uuden **ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskevan EU:n toimintasuunnitelman**¹, jossa hahmotellaan EU:n prioriteetit ja strategia seuraaviksi viideksi vuodeksi. Toimintasuunnitelman tarkoituksena on jatkaa **vuonna 2012 hyväksytyn ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskevan EU:n strategiakehyksen**² täytäntöönpanoa niin joustavasti, että uusiin haasteisiin voidaan vastata. Sen tavoitteena on myös puuttua paremmin ongelmiin kohdentamalla toimia sekä käyttämällä järjestelmällisesti ja koordinoitusti kaikkia EU:n välineitä, erityisesti EU:n suuntaviivoja, välineistöjä ja muita sovittuja kantoja, sekä ulkoisen toiminnan rahoitusvälineitä, erityisesti demokratiaa ja ihmisoikeuksia koskevaa eurooppalaista rahoitusvälinettä (EIDHR). Toimintasuunnitelma laadittiin korkean edustajan ja Euroopan komission esittämän yhteisen tiedonannon "Ihmisoikeuksien säilyttäminen EU:n asialistan kärjessä"³ pohjalta.

¹ *Ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskeva EU:n toimintasuunnitelma*: http://eeas.europa.eu/human_rights/docs/eu_action_plan_on_human_rights_and_democracy_en.pdf. Uudessa toimintasuunnitelmassa on **viisi lukua**: **I** Paikallistason omistajuus, **II** Tärkeimmät ihmisoikeusongelmat, **III** Ihmisoikeuksia koskeva kokonaisvaltainen lähestymistapa konflikteihin ja kriiseihin, **IV** Yhtenäisyys ja johdonmukaisuus kunniaan ja **V** Ihmisoikeuksia ja demokratiaa tukevan EU:n politiikan tehostaminen.

² Euroopan unionin neuvosto, *Ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskeva EU:n strategiakehyks ja toimintasuunnitelma*, 11737/12, 25.6.2012:

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11737-2012-INIT/en/pdf>,

³ JOIN(2015) 16 final:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015JC0016&rid=2>

Vuonna 2012 nimitetty **ihmisoikeuksista vastaava EU:n erityisedustaja Stavros Lambrinidis** jatkoi korkean edustajan alaisuudessa työtään lisätäkseen ihmisoikeusalan toimien johdonmukaisuutta, tehokkuutta ja näkyvyyttä EU:n ulkopoliitiikassa. Vuonna 2015 painopisteenä oli EU:n ihmisoikeusyhteistyön vahvistaminen sellaisten strategisten kumppanien kanssa, joiden alueellinen ja monenvälinen läsnäolo on merkittävää, mukaan lukien vastavierailut Meksikoon, Brasiliaan, Kiinaan ja Etelä-Afrikkaan; tiiviimpi keskittyminen EU:n naapurustoon, mukaan lukien ensivierailut Marokkoon ja Azerbaidžaniin; vahvan yhteydenpidon jatkaminen valittuihin siirtymävaiheen maihin, mukaan lukien Myanmar/Burma ja Bahrain, sekä ensimmäisten ihmisoikeuskeskustelujen aloittaminen Kuuban kanssa; EU:n YK:n ja alueellisten ihmisoikeusmekanismien kanssa tekemän yhteistyön profiilin nostaminen alueellisen omistajuuden ja ihmisoikeuksien yleismaailmallisuuden edistämiseksi, mukaan lukien aloittamalla ensimmäinen ihmisoikeuksia käsittelevä poliittinen vuoropuhelu Kaakkois-Aasian maiden liiton (ASEAN) ihmisoikeusmekanismien kanssa sekä yhteistyön syventäminen Afrikan unionin kanssa.

Aiheiden osalta erityisedustaja kiinnitti edelleen erityistä huomiota ihmisoikeuksien puolustajien ja kansalaisyhteiskunnan voimaannuttamiseen sekä näiden monissa maissa yhä vaikeammaksi käyvän tilanteen ratkaisemiseen. Työ valtioista riippumattomien järjestöjen (NGO) lakkauttamisia ja NGO:ita koskevien uusien rajoittavien lakien kumoamiseksi, työ ihmisoikeuksien puolustajien vapauttamiseksi, tehokkaampien tukimekanismien perustaminen ja pyrkimys edistää näiden kysymysten ratkaisemiseksi tarvittavan vuoropuhelun uudelleen aloittamista olivat vuonna 2015 keskeisellä sijalla useiden vierailujen aikana ja niitä seuranneessa yhteydenpidossa.

Erityisedustaja vieraili vuonna 2015 lähes 20 maassa, piti puheita lukuisissa korkean tason monenvälisissä kokouksissa sekä tapasi satoja hallitusten, kansainvälisten järjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan keskeisiä edustajia. Näin hän pyrki myös lisäämään EU:n tehokkuutta ja näkyvyyttä maailman johtavana ihmisoikeusalan toimijana ja edistämään EU:n keskeisiä prioriteetteja, mukaan lukien sanan- ja yhdistymisvapaus, naisten ja lasten oikeudet, kidutuksen torjunta, syrjimättömyys, kuolemanrangaistuksen poistaminen, taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet, yritystoiminta ja ihmisoikeudet sekä ihmisoikeusloukkausten vastuukysymysten edistäminen.

Monenvälisellä tasolla EU oli edelleen ihmisoikeuksien yleismaailmallisen edistämisen ja suojelun voimakas puolestapuhuja. Se toimi etenkin YK:n yleiskokouksen kolmannessa komiteassa ja YK:n ihmisoikeusneuvostossa, mutta myös YK:n erityisjärjestöissä, kuten Kansainvälisessä työjärjestössä (ILO). Näissä yhteyksissä EU edisti aihe- ja maakohtaisia prioriteettejaan ja teki yhteistyötä kaikkien maailman alueiden maiden kanssa pyrkiessään tavoitteisiinsa. EU tuki myös ihmisoikeuksien valtavirtaistamista laajemminkin kaikessa YK:n toiminnassa ja edisti ihmisoikeusperustaista lähestymistapaa kestävän kehityksen tavoitteisiin, jotka hyväksyttiin syyskuussa 2015 kestävän kehityksen agendassa (Agenda 2030). Neuvosto antoi helmikuussa päätelmät EU:n painopisteistä YK:n ihmisoikeusfoorumeilla⁴. Vuosittainen strateginen työsuunnitelma, taakanjakojärjestelyt EU:n jäsenvaltioiden kesken ja kohdennetut tiedotustoimet olivat edelleen keinoja, joilla EU saattoi tehostaa osallistumistaan näihin foorumeihin. EU teki myös tiivistä yhteistyötä YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston, Euroopan neuvoston sekä Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (Etyj) kanssa.

⁴ 6012/16: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6012-2016-INIT/fi/pdf>

EU:n välineet

EU:lla on käytettävissään monenlaisia politiikkoja, välineitä ja rahoitusvälineitä ihmisoikeuksien edistämiseksi ja puolustamiseksi. Näitä ovat julkisuusdiplomatia (EU:n julkilausumat ja julistukset), hienovaraisemmat diplomatian välineet (viralliset yhteydenotot⁵ ja poliittiset vuoropuhelut), mutta myös ihmisoikeussuuntaviivat ja maakohtaiset ihmisoikeusstrategiat, säännölliset ihmisoikeusvuoropuhelut sekä rahoitusyhteistyöhankkeet, joilla muun muassa tuetaan kansalaisyhteiskuntaa. EU pyrkii varmistamaan näiden välineiden parhaan mahdollisen vuorovaikutuksen eli käyttämään niitä mahdollisimman tehokkaasti ja yhdessä parhaan mahdollisen tuloksen saavuttamiseksi. Ihmisoikeuskysymyksiä ei pidä tyytyä käsittelemään ainoastaan esimerkiksi ihmisoikeusvuoropuhelun yhteydessä, vaan ne on otettava muidenkin kokousten, myös poliittisen tai muun (esimerkiksi viisumivapaudesta käytävän) vuoropuhelun kokousten ja huippukokousten, asialistalle.

Ihmisoikeussuuntaviivat: EU on hyväksynyt 11 suuntaviivaa⁶, joissa esitetään ulkoisen toiminnan prioriteetit. Tuoreimmat suuntaviivat koskevat uskonnon- ja vakaumuksenvapautta sekä sananvapautta verkossa ja verkon ulkopuolella. Ne on tarkoitettu ensisijaisesti käytännön välineiksi, jotka ohjaavat EU:n toimijoita eri puolilla maailmaa näiden pannessa EU:n ihmisoikeusprioriteetteja täytäntöön paikallistasolla. Suuntaviivoja päivitetään säännöllisesti.

Maakohtaiset ihmisoikeusstrategiat: nämä ovat pitkälti EU:n edustustojen paikallistasolla laatimia strategioita, jotka perustuvat tietyn maan ihmisoikeustilanteen analysointiin. Strategioista on tullut keskeinen keino auttaa varmistamaan politiikan johdonmukaisuus. Niissä määritellään EU:n ihmisoikeus- ja demokratiatoiminnan tärkeimmät prioriteetit sekä pitkän ja lyhyen aikavälin päätavoitteet ja kuvataan konkreettiset toimet näiden tavoitteiden saavuttamiseksi kussakin maassa.

⁵ Virallinen yhteydenotto on eräs diplomaattiedustuksen muoto. Se on kolmannen maan tai kansainvälisen järjestön edustajalle osoitettu yhteydenotto, jonka tavoitteena on vakuuttaa hallitus, informoida hallitusta tai pyytää hallitukselta virallinen näkemys tietystä asiasta. Se voidaan esittää kirjallisesti tai suullisesti.

⁶ Luettelo kaikista EU:n ihmisoikeussuuntaviivoista (11 kpl):
http://eeas.europa.eu/human_rights/docs/index_en.htm

Ihmisoikeusvuoropuhelut: Vuosien mittaan ihmisoikeusvuoropuheluja on perustettu yhä useampien maiden kanssa. Niiden tavoitteena on muun muassa keskustella yhteistä etua koskevista kysymyksistä, tiivistää ihmisoikeusyhteistyötä monenvälisillä foorumeilla, kuten YK:ssa, antaa EU:lle mahdollisuus jakaa kumppanimaiden kanssa huolensa ihmisoikeusloukkauksista, kerätä tietoa sekä pyrkiä parantamaan ihmisoikeustilannetta kyseisessä kumppanimaassa. Vuoropuhelut ovat keskeisiä välineitä, joiden avulla EU voi käsitellä kahdenvälisesti ihmisoikeuksia, myös sellaisia erityisaiheita kuin kidutus, kuolemanrangaistus, uskonnon- ja vakaumuksenvapaus, sananvapaus verkossa ja verkon ulkopuolella, vammaisuus, naisten ja lasten oikeudet, työelämän perusoikeudet ja -periaatteet sekä yhteistyö monenvälisillä foorumeilla.

EU kävi vuonna 2015 virallisia ihmisoikeusvuoropuheluja ja -neuvotteluja 34 kumppanimaan ja alueellisen ryhmän kanssa. Vuoropuhelu aloitettiin uudelleen Egyptin ja Tunisian kanssa (kumppanimaiden kanssa vuoropuhelua käytiin viimeksi vuonna 2010) ja ensimmäistä kertaa sitten vuoden 2009 Valko-Venäjän kanssa. Lisäksi monet 79:stä Cotonoun sopimuksen osapuolina olevista Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren maista kävivät vuoropuhelua EU:n kanssa.

Ennen ihmisoikeusvuoropuhelua käydään neuvotteluja kansalaisyhteiskunnan kanssa Brysselissä ja vuoropuhelun isäntänä toimivassa maassa. Lisäksi pidetään tiedotustilaisuuksia vuoropuhelujen tuloksista. Poliitiikkafoorumien ja vuoropuhelujen ohella kansalaisjärjestöjen kanssa järjestetään pitkin vuotta tapaamisia, joissa EU jakaa tietoa toiminnasta ja politiikoista. **Tunisian** kanssa järjestettiin toukokuussa 2015 innovatiivinen aloite kansalaisyhteiskunnan, Tunisian hallituksen ja EU:n välisten kolmikantakeskustelujen aloittamiseksi EU:n ja Tunisian ihmisoikeusvuoropuhelun yhteydessä.

EU YK:n ihmisoikeusfoorumeilla

EU:n ja YK:n kumppanuus ihmisoikeuksien alalla: EU on sitoutunut vahvasti YK:n ihmisoikeuseliimiin ja edistää nopeasti reagoivaa, tehokasta ja vaikuttavaa YK:n ihmisoikeusjärjestelmää. EU tukee ihmisoikeusvaltuutettua ja hänen henkilöstöään heidän maailmanlaajuisessa ihmisoikeustyössään. Se edistää täysimääräistä yhteistyötä YK:n ihmisoikeusneuvoston erityismenettelyjen kanssa, myös varmistamalla toimeksiantojen haltijoiden esteettömän pääsyn henkilöiden ja kansalaisyhteiskunnan luo ja yhteydenpidon näihin. EU on sitoutunut vankasti YK:n sopimuksilla perustettuihin elimiin ja tukeutuu niiden havaintoihin ja suosituksiin maakohtaisessa työssään. EU tukee niin ikään yleistä määräaikaissarviointia (UPR) ja kehottaa kaikkia maita sitoutumaan täysin tähän prosessiin, myös huolehtimalla suositusten jatkotoimista.

YK:n yleiskokouksen 70. istunto (kolmas komitea): Loka-marraskuussa 2015 kokoontunut YK:n yleiskokouksen 70. istunnon kolmas komitea (sosiaaliset, humanitaariset ja kulttuurikysymykset) käsitteli yhteensä noin 60 päätöslauselmaa. EU toimi siinä aktiivisesti antaen yhdeksän virallista lausumaa ja osallistuen yli 45 interaktiiviseen vuoropuheluun YK:n virkamiesten, ihmisoikeusalan toimeksiantojen haltijoiden ja ihmisoikeusvaltuutetun kanssa. EU esitti aloitteet uskonnon- ja vakaumuksenvapaudesta, lapsen oikeuksista (yhdessä GRULACin⁷ kanssa), Korean demokraattisesta kansantasavallasta (yhdessä Japanin kanssa) ja Myanmarista/Burmasta. Ne kaikki hyväksyttiin huomattavalla kannatuksella. Lisäksi EU tuki useita kumppanien aloitteita, kuten päätöslauselmia Iranista, Syyriasta ja ihmisoikeuksien puolustajista.

YK:n ihmisoikeusneuvoston 28.–30. istunto ja kaksi erityisistuntoa:

Vuosi 2015 oli jälleen kiireinen ihmisoikeusneuvostolle, joka piti kolme varsinaista istuntoa ja kaksi erityisistuntoa: ensimmäisessä, 1. huhtikuuta pidetyssä istunnossa käsiteltiin Boko Haram -terroristiryhmän tekemiä terrori-iskuja ja ihmisoikeusloukkauksia ja toisessa, 17. joulukuuta pidetyssä istunnossa Burundin ihmisoikeustilanteen heikkenemisen estämistä.

⁷ GRULAC – Latinalaisen Amerikan ja Karibian ryhmä.

Kansainvälinen työjärjestö (ILO), kansainvälinen työkonferenssi ja hallintoneuvosto: EU antoi vuonna 2015 ILO:ssa 55 julkilausumaa 104. kansainvälisessä työkonferenssissa, hallintoneuvoston 323., 324. ja 325. istunnossa sekä kolmikantakokouksissa. EU ja sen jäsenvaltiot kannattivat työelämän peruseriaatteita ja -oikeuksia, kestävää kehitystä, työntekijöiden suojelua erityisesti sellaisilta työn muodoilta, joita ei voida hyväksyä, sekä sen seuraamista, miten siirtymisessä ihmisarvoiseen työhön edistytään. Ne puuttuivat pakkotyötä koskevien työelämän perusnormien loukkauksiin Eritreassa, Mauritaniassa, Myanmarissa ja Qatarissa, lapsityövoiman käyttöön Kambodžassa ja Kamerunissa sekä yhdistymisvapauden estämiseen Bangladeshissa, Valko-Venäjällä, Fidžissä, Guatemalassa ja Swazimaassa. EU antoi myös vahvan tukensa ILO:n ainutlaatuisen normienvalvontamekanismin puitteissa tehdylle työlle.

Demokratiaa ja ihmisoikeuksia koskeva eurooppalainen rahoitusväline (EIDHR)

Demokratiaa ja ihmisoikeuksia koskeva eurooppalainen rahoitusväline (EIDHR) on yksi tärkeimmistä ulkoisen rahoituksen välineistä, joilla edistetään ja tuetaan demokratiaa ja ihmisoikeuksia koko maailmassa. Välineen vahvuus on, että sen toimintaan ei tarvita isäntämaan hallituksen suostumusta, joten EIDHR pystyy keskittymään arkaluonteisiin asioihin, käyttämään innovatiivisia toimintatapoja ja tekemään yhteistyötä marginalisoituneiden tai eristykseen jääneiden kansalaisjärjestöjen kanssa.

Vuosien 2007–2013 EIDHR:ään verrattuna vuosien 2014–2020 EIDHR:ää on mukautettu vastaamaan uusia realiteetteja, sen painopiste on strategisempi ja se on menettelyltään helppokäyttöisempi. Sen budjettia on kasvatettu, joten EU voi sen avulla lisätä tukeaan aktiivisen kansalaisyhteiskunnan ja kansalaisjärjestöjen erityisaseman kehittämiseen keskeisinä toimijoina ihmisoikeuksia ja demokratiaa tukevan myönteisen muutoksen aikaansaamiseksi. Myös EU:n valmiuksia reagoida nopeasti ihmisoikeustilanteen niin vaatiessa on lisätty, ja kansainvälisiä ja alueellisia ihmisoikeuksien suojelumekanismeja tuetaan aiempaa enemmän.

Tukea annetaan myös vaalitarkkailuvaltuuskuntien lähettämiseen, niiden antamien suositusten toteuttamiseen ja demokraattisten prosessien ja vaaliprosessien tehostamiseen. Lisäksi EIDHR:n erityistavoitteet on ihmisoikeuksien suojelun ja demokraattisten prosessien tukemisen osalta määritelty tarkemmin etenkin seuraavin tavoin:

- kansalaisyhteiskunnan roolia koskevaa muotoilua on vahvistettu muun muassa lisäämällä nimenomainen viittaus kansalaisyhteiskunnan, paikallisviranomaisten ja valtion instituutioiden väliseen yhteistyöhön,
- kutakin haavoittuvaa ryhmää (etniset, uskonnolliset ja kielelliset vähemmistöt, naiset, homot, lesbot, biseksuaalit, transihmiset ja intersukupuoliset [hlbti], alkuperäisväestöt) on painotettu vahvemmin,
- taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia on painotettu vahvemmin.

2. EU:n ihmisoikeusperustainen lähestymistapa konflikteihin ja kriiseihin

Ihmisoikeuksien sisällyttäminen konfliktien ehkäisyyn, kriisinhallintaan ja siirtymäkauden oikeusjärjestelyihin

Konfliktit ja kriisit vaikuttivat vuonna 2015 miljoonien siviilien elämään. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuslainsäädännön vakavat loukkaukset ovat yleisiä monissa aseellisissa konflikteissa. EU:n sitoutuminen ihmisoikeuksiin merkitsee muun muassa ihmisoikeusnäkökohtien sisällyttämistä kaikkiin EU:n politiikkoihin ja rahoitusvälineisiin, joilla näitä kysymyksiä ratkotaan.

Vuonna 2015 unioni eteni vielä lisää ihmisoikeus- ja tasa-arvopolitiikkojensa valtavirtaistamisessa **yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkansa (YTPP)** puitteissa toteutettavien **operaatioiden** suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin.

Uusien operaatioiden suunnittelussa arvioitiin vuonna 2013 hyväksytyjen kriisinhallintamenettelyjen⁸ mukaisesti ihmisoikeuksiin ja sukupuolten tasa-arvoon liittyviä näkökohtia, ja YTPP-alan suunnitteluasiakirjoihin liitettiin ihmisoikeus- ja tasa-arvotilanteen analyysi. Useimmissa YTPP-operaatioissa oli vuonna 2015 ihmisoikeus- ja tasa-arvoalan neuvonantaja tai yhteyshenkilö. Neuvonantajien ja yhteyshenkilöiden tehtäviin kuuluu sekä ihmisoikeus- ja tasa-arvokysymysten valtavirtaistaminen operaation työskentelyyn että erityistoimien toteuttaminen.

Ihmisoikeus- ja tasa-arvo-osioita sisältyy myös YTPP-alan kursseihin eli YTPP-perehdytykseen, lähettämistä edeltävään koulutukseen ja turvallisuusalan uudistusta käsitteleviin kursseihin, joita eri jäsenvaltiot järjestävät Euroopan turvallisuus- ja puolustusakatemian (ETPA) puitteissa.

Ihmisoikeuksia ja tasa-arvoa painotetaan myös korkean tason kursseilla ja operaatioiden ylimmälle johdolle tarkoitetuilla kursseilla. ETPAn ja muiden jäsenvaltioiden aloitteiden kautta tarjotaan myös erityiskoulutusta ihmisoikeuksista, tasa-arvokysymyksistä, lapsista aseellisissa konflikteissa, siviilien suojelusta ja konfliktien ehkäisystä.

⁸ 7660/2/13 REV 2:
<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7660-2013-REV-2/en/pdf>

EU:lla oli muun muassa **Ukrainassa toteutettavan neuvontaoperaation (EUAM Ukraina)** kautta annetun teknisen avun ansiosta vuonna 2015 merkittävä rooli laadittaessa Ukrainan kansallista ihmisoikeusstrategiaa, jonka presidentti Petro Porošenko hyväksyi elokuussa 2015, ja toimintasuunnitelmaa strategian panemiseksi täytäntöön vuosina 2016–2020. EUAM Ukrainan neuvonantajat osallistuivat työryhmiin ja antoivat suosituksia, jotka sisällytettiin toimintasuunnitelman lopulliseen versioon. EUAM Ukrainan keskeisiä panoksia oli neuvonta seuraavilla aloilla: kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun torjunta, vankien oikeuksien suojeleminen, vankeinhoitojärjestelmän keskeiset uudistukset, oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, oikeus yksityisyyteen sekä rauhanomaisen kokoontumisen vapaus. EUAM Ukraina ajoi sukupuolten tasa-arvoa, Istanbulin yleissopimuksen (joka koskee naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemistä ja torjumista) ratifiointia sekä YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 (jossa käsitellään sodan vaikutusta naisiin ja asemaa, joka naisilla voi olla konfliktien hallinnassa) täytäntöönpanoa koskevan kansallisen toimintasuunnitelman hyväksymistä.

Neuvosto hyväksyi marraskuussa 2015 päätelmät ja **siirtymäkauden oikeusjärjestelyjen** tukea koskevan EU:n toimintapolitiikan kehysten⁹. EU:sta tuli näin ensimmäinen alueellinen järjestö, jolla on siirtymäkauden oikeusjärjestelyjä koskeva strategia. Toimintapolitiikan kehys on osoitus EU:n sitoutumisesta siirtymäkauden oikeusjärjestelyihin, ja se lujittaa EU:n toiminnan johdonmukaisuutta. Lisäksi se toimii ohjeena EU:n ja sen jäsenvaltioiden henkilöstölle.

Käytännön tasolla EU teki edelleen aktiivista yhteistyötä siirtymävaiheen maiden kanssa kriisinratkaisu- ja konfliktinestotoimien sekä konfliktien jälkeisten jälleenrakennus-, turvallisuus- ja kehitystoimien alalla. Asiaa käsiteltiin kumppanimaiden kanssa käydyissä poliittisissa vuoropuheluissa, joita järjestettiin vuonna 2015 toistakymmentä. EU nimitti lokakuussa erityislähettilään Kolumbian rauhanprosessiin avustamaan maassa 23. syyskuuta aikaan saadun rauhasopimuksen täytäntöönpanossa. Pitkin vuotta järjestettiin myös koulutusta EU:n ja jäsenvaltioiden henkilöstölle, joka käsittelee työssään siirtymäkauden oikeusjärjestelyihin liittyviä kysymyksiä.

⁹ 13576/15: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13576-2015-INIT/fi/pdf>

EU oli edelleen yksi siirtymäkauden oikeusjärjestelyaloitteiden suurimmista rahoittajista maailmanlaajuisesti. Se rahoitti oikeusjärjestelmiä, aloitteita totuuden selvittämiseksi sekä institutionaalisia uudistus- ja korvausohjelmia, myös tukemalla kansalaisyhteiskuntaa ja uhrien ryhmiä. Vuonna 2015 rahoitetut hankkeet vaihtelivat Kongon demokraattisen tasavallan pienestä pilottihankkeesta, jolla tuettiin uhrien oikeussuojan saatavuutta, syyttäjien koulutuksen mittavaan tukemiseen ja YK:n entisen Jugoslavian alueen kansainvälistä rikostuomioistuinta (ICTY) koskeviin tiedotuskampanjoihin. EU tuki myös uhrien oikeussuojan saatavuutta sukupuolisensitiivisiä siirtymäkauden oikeusjärjestelyjä koskevan maailmanlaajuisen ohjelman avulla, joka toteutettiin yhdessä YK Naiset -järjestön kanssa.

EU työskenteli edelleen tiiviisti YK:n (erityisesti sen totuuden, oikeuden, korvausten ja uusiutumattomuuden takaamisen erityisraportoin), alueellisten järjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan kanssa siirtymäkauden oikeusjärjestelyjen tukemiseksi.

EU pyrki edelleen varmistamaan, että henkilöt, jotka ovat syyllistyneet kansanmurhaan, sotarikoksiin ja rikoksiin ihmisyyttä vastaan, saatetaan vastuuseen teoistaan ja että julmuuksien uhrit saavat oikeutta. Tältä osin EU tuki edelleen **Kansainvälistä rikostuomioistuinta (ICC)**¹⁰ etenkin antamalla sille poliittista tukea monenvälisillä foorumeilla, kuten YK:n turvallisuusneuvostossa ja YK:n ihmisoikeusneuvostossa. EU antoi rahoitustukea ICC:lle ja kansalaisjärjestöille ICC:n aseman tukemiseksi.

Yhtenä esimerkkinä tällaisesta tuesta voidaan mainita, että EU on pyrkinyt jatkuvasti edistämään Rooman perussäännön yleismaailmallisuutta ja lisäämään tietoisuutta ICC:n toimeksiannosta. EU on pyrkinyt edelleen kaikin tavoin viemään tätä prosessia eteenpäin kolmansien maiden kanssa etenkin ihmisoikeusvuoropuhelujensa aikana toteuttamalla systemaattisia virallisten yhteydenottojen kampanjoita eri puolilla maailmaa, järjestämällä alaa käsitteleviä paikallisia tai alueellisia seminaareja, sisällyttämällä systemaattisesti asiaa koskevan lausekkeen kolmansien maiden kanssa tehtyihin sopimuksiin, kannustamalla ratifioimaan ICC:n perussäännön tai liittymään siihen sekä tarjoamalla tukea täytäntöönpanossa taikka antamalla rahoitustukea kansalaisjärjestöille, jotka edistävät Rooman perussäännön yleismaailmallisuutta.

¹⁰ Neuvoston päätöksen 2011/168/YUTP, annettu 21 päivänä maaliskuuta 2011, ja vuoden 2006 yhteistyö- ja avunantosopimuksen mukaisesti.

EU:lla ja sen jäsenvaltioilla on ollut johtava rooli toimissa, joilla vahvistetaan yhteistyötä ICC:n kanssa. EU on toiminut johdonmukaisesti kannustaakseen valtioita varauksettomaan yhteistyöhön ICC:n kanssa, mihin sisältyy myös pidätysmääräysten nopea täytäntöönpano. Niiden kolmansien maiden osalta, jotka kieltäytyvät yhteistyöstä ICC:n kanssa, EU keskittyi toiminnassaan erityisesti siihen, miten EU ja sen jäsenvaltiot voivat reagoida tapauksiin, joissa kieltäydytään yhteistyöstä, tai tilanteisiin, joissa yhteistyöstä kieltäytyminen on jatkuvaa tai toistuvaa, sekä siihen, milloin on vältettävä muita kuin välttämättömiä yhteyksiä henkilöihin, joista ICC on antanut pidätysmääräyksen. Tästä hyvänä esimerkkinä on EU:n reaktio Sudanin presidentin Omar al-Bashirin Etelä-Afrikkaan kesäkuussa 2015 tekemään vierailuun.¹¹

EU oli myös edelleen täysin sitoutunut Rooman perussäännössä vahvistetun täydentävyysperiaatteen toteuttamiseen. Se antoi tätä varten operatiivista ohjausta kansainvälisen oikeuden ja kansallisten oikeusjärjestelmien välisen kuilun kaventamiseksi. Esimerkiksi Norsunluurannikolla EU osallistui oikeus- ja vankeinhoitoalan vahvistamiseen. Huomiota kiinnitettiin erityisesti tuomioistuinjärjestelmän maineen palauttamiseen, jotta varmistetaan oikeussuojan yhdenvertainen saatavuus kansalaisille.

EU oli edelleen tärkeimpiä **kansainvälisen humanitaarisen oikeuden** ja humanitaaristen periaatteiden puolestapuhujia. Esimerkiksi humanitaarisesta avusta ja kriisinhallinnasta vastaava EU-komissaari Christos Stylianides kehotti Punaisen Ristin kansainvälistä komiteaa (ICRC) vastaan Jemenissä 25. elokuuta ja 2. syyskuuta 2015 tehtyjä iskuja koskevissa julkilausumissaan kaikkia osapuolia kunnioittamaan kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja lopettamaan humanitaaristen työntekijöiden toimintaan puuttumisen. Syyriassa Aleppon siviilialueilla tehdyn iskun johdosta 18. syyskuuta 2015 antamassaan julkilausumassa hän tuomitsi kaikki siviileihin kohdistuvat summittaiset iskut ja kehotti kaikkia konfliktin osapuolia kunnioittamaan kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja suojelemaan siviilejä. Vastaavasti komissaari kehotti julkilausumassa, jonka hän antoi Lääkärit ilman rajoja -järjestön sairaalaan Kunduzissa Afganistanissa 3. lokakuuta 2015 tehtyjen ilmaiskujen johdosta, kaikkia konfliktin osapuolia kunnioittamaan kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja varmistamaan terveydenhoitolaitosten ja humanitaaristen työntekijöiden suojelun.

¹¹ 150614_02_en, Bryssel, 14.6.2015:
http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2015/150614_02_en.htm

Se jatkoi kansainvälistä humanitaarista oikeutta koskevien EU:n vuoden 2005 suuntaviivojen (päivitetty 2009) täytäntöönpanoa. Suuntaviivoissa esitetään Euroopan unionin ja sen toimielinten ja elinten operatiiviset välineet, joilla edistetään kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattamista. Suuntaviivoilla pyritään myös edistämään kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattamista kolmansissa maissa ja valtiosta riippumattomien toimijoiden keskuudessa. EU pyrki edelleen lisäämään osallistumista tärkeimpiin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden välineisiin ja muihin asiaa koskeviin oikeudellisiin välineisiin, jotka vaikuttavat kansainväliseen humanitaariseen oikeuteen¹².

Parantaakseen kansainvälisen humanitaarisen oikeuden kansallista täytäntöönpanoa EU tuki edelleen valtioita niiden pyrkimyksissä hyväksyä kansallista lainsäädäntöä, joka liittyy niiden kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaisiin velvoitteisiin. EU on esimerkiksi suosittanut Irakin hallitukselle, että se liittyisi Geneven yleissopimusten II lisäpöytäkirjaan, mikä mahdollistaisi kansainvälisen humanitaarisen oikeuden täyden soveltamisen kansainvälistä luonnetta vailla olevien aseellisten konfliktien yhteydessä. EU myös rahoitti ohjelmia, joilla autetaan rakentamaan tehokasta ja vastuullista turvallisuus- ja oikeusala.

EU edisti ja tuki edelleen kansainvälistä humanitaarista oikeutta käsittelevien julkaisujen levittämistä ja sitä koskevaa koulutusta EU:ssa ja kolmansissa maissa etenkin kansallisten viranomaisten, aseistettujen valtiosta riippumattomien toimijoiden ja humanitaaristen toimijoiden keskuudessa. Esimerkiksi Somaliaa ja Malia koskevien EU:n koulutusoperaatioiden koulutusohjelmiin sisältyy koulutusta ihmisoikeuslainsäädännöstä ja kansainvälisestä humanitaarisesta oikeudesta.

Punaisen Ristin kansainvälinen komitea (ICRC) oli yhä tärkeä kumppani järjestettäessä koulutusta kansainvälisestä humanitaarisesta oikeudesta ja levitettäessä sitä koskevaa tietoa, ja EU antoi ICRC:lle edelleen rahoitusta tätä tarkoitusta varten.

¹² Täysin sen toimivallan mukaisesti ja rajoissa, joka EU:lle on annettu kansainvälistä humanitaarista oikeutta koskevissa asioissa Euroopan unionista tehdyllä sopimuksella (SEU) ja Euroopan unionista tehdyllä sopimuksella (SEUT), sellaisina kuin ne ovat muutettuna Lissabonin sopimuksella.

Joulukuun 8.–10. päivänä 2015 pidetyssä **Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun**

32. kansainvälisessä konferenssissa EU, sen jäsenvaltiot ja Euroopan unionin alueella toimivat Punaisen Ristin kansalliset yhdistykset esittivät useita kunnianhimoisia yhteisiä sitoumuksia¹³.

Sitoumuksilla pyritään muun muassa vahvistamaan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattamista, vahvistamaan vapautensa menettäneitä henkilöitä suojelevaa kansainvälistä humanitaarista oikeutta, edistämään ja levittämään kansainvälistä humanitaarista oikeutta, lisäämään lääkintäoperaatioiden kunnioittamista ja suojelua aseellisissa konflikteissa tai muissa hätätilanteissa sekä ehkäisemään aseellisissa konflikteissa tai katastrofien ja muiden hätätilanteiden jälkeen esiintyvää seksuaalista ja sukupuoliperusteista väkivaltaa ja puuttumaan siihen.

Muuttajat, pakolaiset ja turvapaikanhakijat

Eurooppa joutui vuonna 2015 kohtaamaan ennennäkemättömän pakolaisten, turvapaikanhakijoiden ja laittomien muuttajien virran, jolle oli leimallista lasten osuuden voimakas kasvu ja joka johti humanitaariseen kriisiin Välimeren alueella ja Länsi-Balkanin muuttoreitin varrella ja jonka myötä traagiset ihmishenkien menetykset merellä jatkuivat.

¹³ <http://rcrcconference.org/international-conference/pledges/>.

Tähän mittavaan haasteeseen vastatessaan EU on pyrkinyt varmistamaan, että ihmisoikeuksien suojelu on tärkeällä sijalla sen toimissa. Eurooppa-neuvosto oli 23. huhtikuuta antamassaan julkilausumassa¹⁴ sekä 25. ja 26. kesäkuuta antamissaan päätelmissä¹⁵ yhtä mieltä siitä, että humanitaariseen kriisiin on vastattava nopeasti ja tehokkaasti ja että samaan aikaan on myös laadittava keskipitkän ja pitkän aikavälin strategia sekä vahvistettava yhteistyötä lähtö- ja kauttakulkumaina toimivien kolmansien maiden kanssa. Euroopan komission toukokuussa hyväksymässä Euroopan muuttoliikeagendassa¹⁶ painotetaan ihmisoikeuksien kunnioittamista kaikissa toimintalohkoissa. Vallettan huippukokouksessa 11. ja 12. marraskuuta kokoontuneet Afrikan ja Euroopan johtajat korostivat muuttajien ihmisoikeuksien suojelun merkitystä. Huippukokouksessa hyväksyttyyn toimintasuunnitelmaan¹⁷ sisältyy tältä osin joukko selkeitä sitoumuksia: parannetaan pakolaisten, muuttajien ja turvapaikanhakijoiden mahdollisuuksia saada oikeussuojaa, oikeusapua, todistajien suojelua sekä terveydellistä ja sosio-psykologista tukea; tuetaan maita niiden pyrkimyksissä liittyä vuoden 1951 pakolaissopimukseen ja siihen vuonna 1967 liitettyyn pöytäkirjaan ja noudattaa niitä; parannetaan vastaanottavien maiden suojeluvalmiuksia ja puututaan epävakautta lisääviin ihmisoikeusloukkauksiin. Vahva sitoutuminen muuttajien ja pakolaisten ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen vahvistettiin uudelleen Luxemburgissa 8. lokakuuta pidetyssä itäisen Välimeren ja Länsi-Balkanin reittiä käsitelleessä korkean tason konferenssissa, ja se johti Länsi-Balkanin reitin pakolaisvirroista 25. lokakuuta annetussa johtajien julkilausumassa¹⁸ vahvistettuihin konkreettisiin operatiivisiin toimenpiteisiin.

¹⁴ 204/15: <http://www.consilium.europa.eu/fi/press/press-releases/2015/04/23-special-euco-statement/>

¹⁵ 500/15: <http://www.consilium.europa.eu/fi/press/press-releases/2015/06/26-euco-conclusions/>

¹⁶ COM(2015) 240 final: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0240&qid=1465546809512&from=FI>

¹⁷ 809/15: <http://www.consilium.europa.eu/fi/press/press-releases/2015/11/12-valletta-final-docs/>

¹⁸ http://ec.europa.eu/news/2015/docs/leader_statement_final.pdf

Ihmisoikeudet ovat jo pitkään olleet prioriteetti siinä yhteistyössä, jota EU tekee kolmansien maiden kanssa osana kokonaisvaltaista ulkoista muuttoliikepolitiikkaa – maahanmuuttoa ja liikkuvuutta koskevaa kokonaisvaltaista lähestymistapaa¹⁹ – jossa otetaan laaja-alaisesti huomioon muuttajien ja pakolaisten ihmisoikeudet. Vuonna 2015 EU tuki edelleen kumppanimaissa hankkeita muuttajien vankilaolojen parantamiseksi; toimia ilman huoltajaa muuttavien lasten kohtelun parantamiseksi; valmiuksien kehittämishankkeita, joilla tuetaan pakolaisten suojelujärjestelmien parantamista; sekä hankkeita, joilla parannetaan muuttajien oikeussuojan saatavuutta. Osana 9. syyskuuta hyväksyttyä muuttoliikepakettia Euroopan komissio myönsi 1,8 miljardia euroa EU:n Afrikka-hätärahaston²⁰ perustamiseen. Rahastosta rahoitetaan muun muassa hankkeita, joilla parannetaan muuttajien, pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden suojelua ja tuetaan heitä vastaanottavia yhteisöjä. Syyrian kriisin johdosta perustettu Euroopan unionin alueellinen erityisrahasto²¹ (Madad-rahasto) hyväksyi vuonna 2015 ensimmäisen tukipakettinsa, jonka arvo oli 390 miljoonaa euroa. Tästä erityisrahastosta annetaan tukea noin 1,5 miljoonalle syyrialaiselle pakolaiselle sekä vastaanottaville yhteisöille Jordaniassa, Libanonissa ja Turkissa. Painopiste on koulutuksessa, selviytymiskyvyssä ja paikallisessa kehittämisessä, terveysasioissa, vesihuollossa ja sanitaatiossa sekä elintarviketurvassa, ja tuki kohdistetaan erityisesti lapsille ja nuorille. EU käynnisti marraskuussa 2015 Turkin-pakolaisavun koordinoituvälineen, jolla tuetaan Turkissa olevia syyrialaispakolaisia 3 miljardilla eurolla. EU tuki edelleen syyrialaisille pakolaisille tarkoitettuja alueellisia kehitys- ja suojeluohjelmia Irakissa, Jordaniassa ja Libanonissa, ja vuonna 2015 käynnistettiin kaksi uutta alueellista kehitys- ja suojeluohjelmaa Afrikan sarvessa ja Pohjois-Afrikassa. Muuttajien ja pakolaisten ihmisoikeuksien suojelu on näissä ohjelmissa keskeisellä sijalla.

EIDHR:n vuoden 2015 maailmanlaajuisessa ehdotuspyynnössä myönnettiin 5 miljoonaa euroa hankkeisiin, joilla tuetaan muuttajien, myös kolmansissa maissa olevien turvapaikanhakijoiden ja maan sisällä siirtymään joutuneiden henkilöiden sekä valtiottomien henkilöiden ihmisoikeuksia. Tämä täydentää vuonna 2014 aloitettua 11,5 miljoonan euron arvoista globaalia kansalaisyhteiskunnan toimintaa, joka keskittyy haavoittuvien muuttajien ja ihmiskaupan uhrien oikeuksien suojeluun ja edistämiseen.

¹⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0743&from=FI>

²⁰ http://ec.europa.eu/europeaid/regions/africa/eu-emergency-trust-fund-africa_en

²¹ http://ec.europa.eu/enlargement/neighbourhood/countries/syria/madad/index_en.htm

Muuttajien oikeuksia käsiteltiin vuoden mittaan järjestelmällisesti kumppanimaiden kanssa käydyissä poliittisissa ihmisoikeusvuoropuheluissa, ja liikkuvuuskumppanuudet tarjosivat puitteet, joissa ihmisoikeuskysymyksiä voitiin käsitellä järjestelmällisesti osana muuttoliikepolitiikasta kolmansien maiden kanssa käytyä vuoropuhelua. Tähän mennessä on käynnistetty kahdeksan tällaista liikkuvuuskumppanuutta, ja neuvotteluja käydään parhaillaan Valko-Venäjän ja Libanonin kanssa.

EUNAVFOR MED SOPHIA -operaatioon²² on nimitetty ihmisoikeuksia, pakolaisten oikeuksia ja sukupuolinäkökohtia käsitteleviä neuvonantajia, ja operaatio on sitoutunut varmistamaan, että sen henkilöstö saa koulutusta ihmisoikeuslainsäädännön ja humanitaarisen oikeuden alalla. Operaatio oli vuoden 2015 loppuun mennessä pelastanut merellä 7 000 henkeä.

Ihmiskaupan torjunta on erottamaton osa Euroopan muuttoliikeagendaa ja Euroopan turvallisuusagendaa. EU asetti vuonna 2015 ihmiskaupan torjunnan etusijalle ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskevassa EU:n toimintasuunnitelmassa sekä sukupuolten tasa-arvoa ja naisten voimaannuttamista EU:n ulkosuhteissa koskevassa EU:n toimintakehyksessä 2016–2020, jonka yhdeksi prioriteetiksi on määritelty kaikkia hyväksikäytön muotoja varten tapahtuvan tyttöjen ja naisten kaupan lopettaminen. Poliittiset johtajat sitoutuivat lisäksi Vallettan huippukokouksessa tarjoamaan suojelua, tukea ja apua ihmiskaupan uhreille kiinnittäen erityistä huomiota haavoittuviin ryhmiin, kuten naisiin ja lapsiin.

EU myös tehosti pakkotyön torjuntaa sekä sisäisesti että ulkoisesti ja edisti aktiivisesti pakollista työtä koskevan Kansainvälisen työjärjestön vuoden 1930 sopimuksen (nro 29) vuoden 2014 pöytäkirjan ratifiointia²³.

²² Välimerellä toteutettava Euroopan unionin sotilasoperaatio – SOPHIA-operaatio.

²³ Neuvoston päätökset (EU) 2015/2037 ja (EU) 2015/2071.

Terrorismin torjunta

Eri puolilla Eurooppaa koettiin vuonna 2015 terrori-iskuja ja iskujen yrityksiä. Ne vaativat lukuisia uhreja ja häiritsivät jokapäiväistä elämää. Yllyke terrorismiin tuli pääasiassa ulkomailta (ISIL/Daesh), mutta terrori-iskujen tekijät olivat useimmiten EU:n kansalaisia.

Terroristijärjestöt eri puolilla maailmaa jatkavat vakavia ihmisoikeusloukkauksia. ISILin/Daeshin, al-Qaidan ja Boko Haramin kaltaiset terroristijärjestöt syyllistyvät päivittäin äärimmäisiin väkivaltaisuuksiin, kuten tappoihin, raiskauksiin, orjuuteen, kidutukseen, sieppauksiin ja kiristykseen. Euroopan unioni ja sen jäsenvaltiot ovat sitoutuneet vahvasti kumppaneidensa kanssa torjumaan terroristijärjestöjä ja terrorismin perimmäisiä syitä.

Näissä poikkeuksellisissa olosuhteissa EU korosti edelleen, että ihmisoikeuksien täysimääräinen kunnioittaminen on keskeinen edellytys terrorismintorjuntatoimien tehokkuudelle ja onnistumiselle.

Pariisin tammikuisten tapahtumien jälkeen EU on toiminut johdonmukaisesti vuonna 2005 hyväksymänsä terrorisminvastaisen strategian mukaisesti (ennalta ehkäisy, suojaus, toiminnan estäminen ja varautuminen) ja noudattaen täysin kansainvälistä oikeutta ja kansainvälisiä ihmisoikeusnormeja. Huomiota kiinnitettiin terrorismin ennaltaehkäisyyn erityisesti radikalisoitumisen torjunnan keinoin, värväystoimintaan, varusteluun ja terrorismin rahoitukseen sekä tarpeeseen puuttua terrorismin taustalla oleviin tekijöihin, kuten konflikteihin, köyhyyteen, aseiden leviämiseen ja valtioiden haurauteen, sillä ne mahdollistavat terroristiryhmien kukoistamisen.

Ulkoasianneuvoston terrorismin torjunnasta helmikuussa 2015 antamissa päätelmissä²⁴ kehoitettiin torjumaan radikalisoitumista ja väkivaltaisia ääriliikkeitä tukemalla sellaisia aloitteita kuin maailmanlaajuisen terrorisminvastaisen foorumin (GCTF) innoittamat instituutiot: Hedayah-osaamiskeskus (kansainvälinen väkivaltaisten ääriliikkeiden torjunnan osaamiskeskus), GCERF-rahasto (Global Community Engagement and Resilience Fund) ja kansainvälinen oikeus- ja oikeusvaltioinstituutti. Lyhyesti sanottuna nämä instituutiot tukevat kansallisia terrorismintorjuntastrategioita, puuttuvat radikalisoitumisen perimmäisiin syihin, edistävät suvaitsevaisuutta ja ymmärtämystä kansalaisten ja yhteiskuntien keskuudessa sekä antavat innovatiivista koulutusta terrorismin torjuntaan liittyvien ja oikeusvaltioon perustuvien hyvien käytäntöjen toteuttamisesta.

²⁴ Lehistötiedote 43/15: <http://www.consilium.europa.eu/fi/press/press-releases/2015/02/150209-council-conclusions-counter-terrorism/>

Radikalisoitumisen torjuntaverkosto (RAN), joka on 2 000:sta alan ammattilaisesta koostuva EU-verkosto, on osoittautunut erittäin tehokkaaksi keinoksi tunnistaa ja jakaa parhaita käytäntöjä terrorismin ehkäisemisen alalla. Tähän sisältyy vaihtoehtoisen viestin välittäminen radikalisoitumisen ehkäisemiseksi varhaisessa vaiheessa ja terroristipropagandan torjuminen sosiaalisessa mediassa. EU on lisäksi sitoutunut torjumaan terrorismiin osallistuvien vierastaistelijoiden uhkaa kokonaisvaltaisen strategisen lähestymistavan avulla, kuten ilmenee sen Syyriaa ja Irakia koskevasta, lokakuussa 2014 hyväksytystä terrorisminvastaisesta strategiasta.

Uudessa ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskevassa EU:n toimintasuunnitelmassa korostetaan tarvetta varmistaa, että mielipiteen- ja sananvapaus otetaan huomioon laadittaessa terrorismin torjuntaan liittyviä politiikkoja ja ohjelmia.

Muissa EU:n politiikka-asiakirjoissa, esimerkiksi digitaalisten sisämarkkinoiden strategiassa²⁵, on korostettu, että turvallisuuden takaaminen ja laittoman sisällön levittämisen torjunta eivät saisi tapahtua ihmisoikeuksien, kuten sananvapauden, kustannuksella.

Ihmisoikeuskysymyksiä käsiteltiin vuoden aikana osana terrorismin torjunnasta kolmansien maiden – Intian, Israelin, Pakistanin ja Tunisian – sekä YK:n kanssa käytyjä vuoropuheluja. Lisäksi Libanonin kanssa järjestettiin työpaja. Vuoropuhelujen aikana EU pyytää aina kolmansia maita juurruttamaan ihmisoikeuskysymykset terrorismin torjuntatoimiinsa ja kehottaa oikeuslaitosta siirtymään tunnustukseen perustuvasta rikosoikeusjärjestelmästä näyttöön perustuvaan järjestelmään.

Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan alue on edelleen ensisijainen laadittaessa strategiaa, 1) jossa otetaan huomioon kaikki terrorismin ja radikalisoitumisen taustalla olevat tekijät, 2) jossa noudatetaan kansalaisyhteiskunnan mukaan ottavaa osallistavaa lähestymistapaa ja 3) joka on kansainvälisten ihmisoikeusnormien mukainen.

YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmaa 1325 käsittelevässä EU:n jäsenvaltioiden vuotuisessa kokouksessa keskityttiin naiseen, rauhaan ja turvallisuuteen terrorismin ja väkivaltaisten ääriliikkeiden yhteydessä. YK:n yleiskokouksen 70. istunnon yhteydessä EU isännöi myös oheistapahtumaa, jossa käsiteltiin sukupuoliulottuvuuden sisällyttämistä väkivaltaisten ääriliikkeiden ehkäisyä ja torjuntaa koskevaan politiikkaan ja käytäntöihin. YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi lokakuussa 2015 uuden päätöslauselman 2242, joissa naisia, rauhaa ja turvallisuutta koskevaan asialistaan sisällytettiin terrorismin ja väkivaltaisten ääriliikkeiden torjunta.

²⁵ http://ec.europa.eu/priorities/digital-single-market_en

EU:n tämän alan sitoumusten poliittinen merkitys, maantieteellinen ulottuvuus ja rahoitus ovat kasvamassa, ja käynnissä oleviin hankkeisiin sisältyvien toimien kokonaisarvo on 142 miljoonaa euroa. Koska terrorismintorjunnan valmiuksien kehittämishankkeita toteutetaan usein maissa, joiden ihmisoikeustilanne on heikko, turvallisuusnäkökohtien ja ihmisoikeuksien välillä on löydettävä tasapaino. Tässä yhteydessä Euroopan komissio on kehittänyt operatiivista ohjausta sen varmistamiseksi, että ihmisoikeudet otetaan huomioon terrorismin ja järjestäytyneen rikollisuuden, kyberrikollisuus mukaan lukien, torjunnan kaikissa vaiheissa sekä kyberturvallisuuden käsittelyssä, kuten vakautta ja rauhaa edistävän välineen perustamisesta annetussa EU:n asetuksessa²⁶ säädetään.

3. Suurimpiin ihmisoikeus- ja demokratiahaasteisiin vastaaminen

Kansalaisyhteiskunnan toimintavapauden edistäminen ja ihmisoikeuksien puolustajien tukeminen

Tällä alalla on viime vuosina ilmennyt uusia suuntauksia. Samalla kun myönteinen suuntaus näkyy kansalaisjärjestöjen määrän kasvuna, joka johtuu ennen kaikkea sosiaalisista verkostoista ja uuden tietotekniikan käytöstä, kielteistä on autoritaaristen hallitusten yhä tiukemmat rajoittavat toimet kansalaisjärjestöjä vastaan. Aktivisteihin kohdistuva mustamaalaus, ulkomaisen rahoituksen saannin rajoittaminen sekä pelottelu ja väkivalta – joita harjoittavat myös yksityiset yritykset tai puolisotilaalliset joukot – ovat vain joitain esimerkkejä kansalaisyhteiskunnan kohtaamista vakavista haasteista. Monissa tapauksissa valtio ei kykene suojelemaan ihmisiä ja järjestöjä eikä tutkimaan tekoja tai nostamaan syytteitä.

EU ilmaisi vuonna 2015 muun muassa kahdenvälisten ihmisoikeusvuoropuhelujensa aikana ja monenvälisissä elimissä toistuvasti huolensa siitä, että kokoontumisvapautta, sananvapautta ja vapautta rauhanomaiseen kokoontumiseen sekä kansalaisjärjestöjen, mukaan lukien työmarkkinaosapuolten, toimintaa yleisemminkin rajoitetaan yhä enemmän.

²⁶ EU:n asetus 230/2014, 10 artikla: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0230&from=FI>

Siltä osin kuin kyse on sananvapaudesta verkossa ja verkon ulkopuolella, EU keskittyi vuonna 2015 vuoden 2014 EU:n suuntaviivojen²⁷ täytäntöönpanoon. Ihmisoikeusvuoropuhelujensa avulla EU lisäsi tietoisuutta suuntaviivojen hyväksymisestä ja kannusti kolmansia maita toteuttamaan aktiivisia toimia väkivallan ja häirinnän estämiseksi sekä toimittajille ja muille media-alan toimijoille turvallisen toimintaympäristön edistämiseksi. EU on tarvittaessa tuominut toimittajiin ja bloggaajiin kohdistetut iskut julkilausumissaan.

EU on osallistunut keskusteluihin, joita on käyty ICANN:ssa (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers), Internetin hallintofoorumilla (IGF), tietoyhteiskuntahuippukokouksen (WSIS) 10-vuotisarviointiprosessin puitteissa sekä Haagissa 15. ja 16. huhtikuuta 2015 pidetyssä maailmanlaajuisessa kyberavaruuskonferenssissa edistääkseen mielipiteen- ja sananvapautta yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan ja muiden sidosryhmien kanssa. EU on myös seurannut tiiviisti vapautta verkossa puolustavan Freedom Online -koalition työtä.

Neuvosto antoi vuonna 2015 päätelmät kyberdiplomatiasta²⁸. Nämä päätelmät yhdessä internetin hallinnosta annettujen neuvoston päätelmien²⁹ kanssa ovat osoitus tarpeesta suojella ihmisoikeuksia verkossa, myös sananvapauden sekä yksityisyyden ja henkilötietojen suojan osalta.

Sananvapautta koskevia suuntaviivoja on myös tehty tunnetuksi kaikissa EU:n edustustoissa, jotta ne otettaisiin huomioon tulevassa ohjelmasuunnittelussa. Uudella (EIDHR:stä rahoitettavalla ja vuonna 2016 alkavalla) edustustojen tukiohjelmalla (EU:n tuki medialle ja sananvapaudelle demokratian pilottimaissa) pyritään auttamaan sekä edustustoja että media-alan toimijoita kolmansissa maissa näiden soveltaessa suuntaviivoja politiikkatoimiinsa ja -operaatioihinsa. Esimerkiksi Jordaniassa, Senegalissa ja Tunisiassa hyväksyttiin uusia hankkeita tai ohjelmia, joita rahoitetaan maantieteellisistä rahoitusvälineistä. Lisäksi EIDHR:stä rahoitettiin vuosina 2014–2015 useita hankkeita suuntaviivojen kohdealoilla esimerkiksi Myanmarissa/Burmassa.

²⁷ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/142549.pdf

²⁸ 6122/15: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6122-2015-INIT/fi/pdf>

²⁹ 16200/14: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16200-2014-INIT/fi/pdf>

EU on myös sitoutunut varmistamaan yksilöiden korkeatasoisen henkilötietojen suojan EU:ssa ja edistämään korkeatasoisia tietosuojavaatimuksia ulkoisten kumppaneidensa kanssa. EU:n säädöskehityksen osalta EU on tarkistamassa ja vahvistamassa yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta annettua direktiiviä 95/46/EY³⁰.

EU pani merkille, että vapaus rauhanomaiseen kokoontumiseen kohtasi yhä useampia haasteita ja esteitä vuonna 2015. Näitä olivat esimerkiksi liiallinen voimankäyttö poliisin valvoessa mielenosoituksia sekä kohtuuttomien sakkojen ja seuraamusten määrääminen luvattomien rauhanomaisten mielenosoitusten järjestämisestä tai niihin osallistumisesta. Vuonna 2015 annettiin useita julkilausumia, joissa kehoitettiin kunnioittamaan oikeutta osoittaa mieltä rauhanomaisesti ja korostettiin, että on tärkeää edistää oikeutta protestoida julkisesti.

Osana EU:n ja kansalaisyhteiskunnan välistä laajempaa vuoropuhelua ja yhteistyötä EU järjesti Brysselissä **EU:n ja NGO:iden vuoden 2015 ihmisoikeusfoorumin**, jossa käsiteltiin yksinomaan kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksien suojelua ja edistämistä sekä sitä, millaisin politiikkatoimin voitaisiin vastata uhkiin, joita kansalaisyhteiskuntaan kohdistuu monissa maissa. Foorumiin osallistui yli 230 henkeä, joista suurin osa kansalaisjärjestöistä eri puolilta maailmaa. Korkea edustaja Federica Mogherini välitti puheenvuorossaan vahvan tukensa ihmisoikeuksien alalla toimiville NGO:ille. Hän totesi: *"Kansalaisyhteiskunnalla on keskeinen rooli EU:n ulkopoliitikassa. Se ei ole ainoastaan tärkeä toimija vaan myös keskeinen muutosvoima kaikissa yhteiskunnissa demokratian, hyvän hallinnon, selviytymiskyvyn, yhteenkuuluvuuden ja ihmisen perusoikeuksien edistämisen kannalta."*³¹ Korkea edustaja peräänkuulutti myös uusia toimia, joilla torjutaan monissa maissa eri puolilla maailmaa esiintyviä pyrkimyksiä valvoa kansalaisyhteiskunnan toimintaa.

³⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=URISERV:114012>

³¹ 151204_01_en. Korkean edustajan Federica Mogherinin puheenvuoro EU:n ja NGO:iden ihmisoikeusfoorumissa (joulukuu 2015):
http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2015/151204_01_en.htm

Muita puhujia olivat oikeutta rauhanomaiseen kokoontumisvapauteen ja oikeutta yhdistymisvapauteen käsittelevä YK:n erityisraportoija Maina Kiai, ihmisoikeuksien puolustajien tilannetta käsittelevä erityisraportoija Michel Forst, Amerikan valtioiden ihmisoikeustoimikunnan³² toimeenpaneva sihteeri Emilio Álvarez Icaza Longoria, ihmisoikeuksista vastaava EU:n erityisedustaja Stavros Lambrinidis sekä suuri joukko ihmisoikeuksien puolustajia. EU tukee vahvasti ihmisoikeuksien puolustajia ja kansalaisyhteiskuntaa tukevia YK:n erityisraportoijia.

Euroopan unioni tunnustaa kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden tärkeän roolin ihmisoikeusalan toimijoina ja kehityksen vauhdittajina ja vahvistaa niille antamaansa sekä poliittista että taloudellista tukea.

Kansallisille ihmisoikeusinstituutioille annettava tuki on uuden ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskevan EU:n toimintasuunnitelman 2015–2019 ensimmäisen tavoitteen ensimmäinen toimi. Tämä on osoitus siitä, että EU pitää kansallisia ihmisoikeusinstituutioita ratkaisevan tärkeinä toimijoina laajemmassa ihmisoikeusarkkitehtuurissa. Paikallisten toimijoiden omistajuuden edistäminen, myös tuki julkisille instituutioille (toimintasuunnitelman tavoite 1), kuvastaa myös ajatusta kumppanuuden edistämisestä, sillä ihmisoikeudet ja demokratia voivat juurtua toden teolla vain sinne, missä paikallinen omistajuus on vahvaa.

Kun kansalliset ihmisoikeusinstituutiot toimivat riippumattomasti ja niillä on riittävät taloudelliset ja henkilöresurssit, ne voivat olla todellisia sillanrakentajia yhtäältä kansalaisyhteiskunnan, kansalaisten ja hallituksen, toisaalta kansallisten viranomaisten ja alueellisten tai kansainvälisten ihmisoikeuselinten välillä.

Kansalliset ihmisoikeusinstituutiot ovat keskeisiä sidosryhmiä ja peruselementti kansainvälisissä, alueellisissa ja kansallisissa ihmisoikeuspuiteissa. Kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden tehtävänä on seuranta, raportointi, valitusten käsittely ja neuvonta, joten niillä on tärkeä rooli kansainvälisten ihmisoikeusnormien ylläpitämisessä. Niillä on yhä tärkeämpi merkitys ihmisoikeuksien käytännön toteuttajina ja kehityksen edistäjinä.

³² Amerikan valtioiden ihmisoikeustoimikunta (IACHR tai kolmella muulla virallisella kielellä – espanjaksi, ranskaksi ja portugaliksi – CIDH, Comisión Interamericana de los Derechos Humanos, Commission Interaméricaine des Droits de l'Homme, Comissão Interamericana de Direitos Humanos).

EU:n poliittiseen sitoumukseen yhdistyy myös kansallisille ihmisoikeusinstituutioille EIDHR:stä annettava rahoitustuki. Vuonna 2015 alkoi kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden valmiuksien kehittämistä koskeva kolmivuotinen kohdennettu ohjelma, johon EU osallistuu 5 miljoonalla eurolla. Kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden valmiuksien tukemisen lisäksi ohjelman tavoitteena on tukea yhteistyötä niiden alueellisten ja kansainvälisten verkostojen kanssa. Ohjelmassa on neljä pääteemaa: taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet, yritystoiminta ja ihmisoikeudet, ihmisoikeuskasvatus sekä kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden ydintehtävien vahvistaminen.

Tämän lisäksi ja jotta lisättäisiin tietoisuutta EU:n sitoutumisesta kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden tukemiseen, EIDHR rahoitti korkean tason tapahtuman, joka toteutettiin yhdessä kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden kanssa Brysselissä 3. ja 4. kesäkuuta 2015 järjestettyjen EU:n kehitysyhteistyöpäivien yhteydessä. Tapahtumaan osallistui lähes 100 kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden ja näiden alueellisten verkostojen edustajaa, ja he keskustelivat kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden roolista, mahdollisuuksista ja haasteista kehitysyhteistyössä, erityisesti Agenda 2030:sta käytyjen keskustelujen yhteydessä.

Monien maiden hallitukset jatkoivat vuonna 2015 ihmisoikeuksien puolustajien painostamista. Kolmansissa maissa työskentelevät EU-virkamiehet jatkoivat vuonna 2004 hyväksytyjen ihmisoikeuksien puolustajia koskevien EU:n suuntaviivojen³³ täytäntöönpanoa muun muassa tapaamalla säännöllisesti ihmisoikeuksien puolustajia, seuraamalla näiden oikeudenkäyntejä, vieraillemalla heidän luonaan vankilassa ja pitämällä heidän tapauksiaan hienovaraisesti esillä viranomaisten kanssa. Ihmisoikeuksien puolustajiin liittyviä kysymyksiä ja heidän tapauksiaan otettiin esille 21 maan kanssa pidetyissä ihmisoikeusvuoropuheluissa, alakomiteoiden kokouksissa ja ihmisoikeusneuvotteluissa, minkä jälkeen joitain ihmisoikeuksien puolustajia päästettiin vapaaksi.

³³ <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/GuidelinesDefenders.pdf>

Yli 160 **ihmisoikeuksien puolustajaa** ja heidän perhettään sai vuonna 2015 EU:n tukea vaarassa oleville ihmisoikeuksien puolustajille tarkoitetusta EIDHR:n hätärahastosta. Avustuksilla on maksettu oikeudellisia kuluja, sairaanhoitoa, turvalaitteiden asennuksia, hätämajoitusta ja muita ihmisoikeuksien puolustajien tueksi toteutettuja käytännön toimia. EIDHR:n maailmanlaajuinen ehdotuspyyntö käynnistettiin elokuussa, ja sen tarkoituksena on tukea ruohonjuuritasolla toimivia ihmisoikeuksien puolustajia ja keskittyä etenkin kaikkein vaikeimpiin tilanteisiin ja kaukaisimpiin alueisiin. Ehdotuspyynnön kokonaisarvo oli 5 miljoonaa euroa. Uusi EU:n ihmisoikeuksien puolustajia koskeva mekanismi "Protect Defenders" aloitti toimintansa 1. lokakuuta, ja siitä oli vuoden 2015 loppuun mennessä saanut tukea yli 85 ihmisoikeuksien puolustajaa. Erityisedustaja Lambrinidis käynnisti mekanismin virallisesti 2. joulukuuta, ja sen avulla annetaan lyhyen, keskipitkän ja pitkän aikavälin tukea, myös oikeus- ja lääketieteellistä apua; seurataan oikeudenkäyntejä ja vankilaoloja; tarjotaan tilapäismajoitusta; kampanjoidaan; tuetaan kansallisia verkostoja sekä kehitetään strategioita ihmisoikeuksien puolustajiin kohdistettujen rajoitusten torjumiseksi. Mekanismin talousarvio on 15 miljoonaa euroa, sitä hallinnoi 12 riippumattoman kansainvälisen NGO:n yhteenliittymä, ja se täydentää muuta käynnissä olevaa ja jatkuvaa EIDHR:n tukea ihmisoikeuksien puolustajille.

Monenvälisesti EU on pyrkinyt tukemaan mahdollistavan toimintaympäristön luomista kansalaisyhteiskunnalle osana laajaa yhteistyötään useiden alueellisten kumppanien kanssa, esimerkiksi Afrikan unionin kanssa osana marraskuussa 2015 pidettyä EU:n ja Afrikan unionin ihmisoikeusvuoropuhelua.

EU osallistui Euroopan neuvoston ministerikomitean 7. ja 8. lokakuuta 2015 järjestämään temaattiseen keskusteluun kokoontumis- ja yhdistymisvapaudesta, ja Brysselissä pidettiin huhtikuussa 2015 Arabiliiton kanssa mielipiteen- ja sananvapautta sekä yhdistymisvapautta ja vapautta rauhanomaiseen kokoontumiseen käsitellyt yhteinen työpaja, jossa keskityttiin siihen, miten näitä oikeuksia voitaisiin parhaiten edistää kansainvälisten normien mukaisesti.

Arabiliiton kanssa järjestettiin Brysselissä erillinen työpaja aiheesta "Kansalaisyhteiskunta sekä Euroopan ja arabimaiden yhteistyö YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisen alalla". Sen tavoitteena oli arvioida kansalaisyhteiskunnan potentiaalia muutosvoimana kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Ensimmäisessä EU:n ja ASEANin poliittisessa ihmisoikeusvuoropuhelussa, jonka puheenjohtajana toimi erityisedustaja Lambrinidis ja joka järjestettiin Brysselissä osana ASEAN-maiden ihmisoikeuskomissioiden edustajien viikon mittaista vierailua, kannustettiin käymään vuoropuhelua ja vaihtamaan kokemuksia yhteistyöstä näiden kahden alueen kansalaisjärjestöjen kanssa. EU jatkoi työtään sen varmistamiseksi, että sananvapaus säilyy tärkeällä sijalla YK:n asialistalla. EU toimi aktiivisesti kaikilla asiaankuuluvilla monenvälisillä foorumeilla, tuki mielipiteen- ja sananvapauden suojelun edistämisestä vastaavan YK:n erityisedustajan toimeksiantoa ja teki tiivistä yhteistyötä Afrikan unionin (AU), Amerikan valtioiden järjestön (OAS), Etyjin ja Islamilaisten maiden yhteistyöjärjestön (OIC) samoista kysymyksistä vastaavien erityisraportointien kanssa. Se tuki vastikään nimitetyn, oikeutta yksityisyyteen käsittelevän YK:n erityisraportoinnin toimeksiantoa. EU kannatti YK:n ihmisoikeusneuvoston päätöslauselmaa toimittajien turvallisuudesta, YK:n yleiskokouksen päätöslauselmaa oikeudesta yksityisyyteen digitaalisella aikakaudella ja päätöslauselmaa ihmisoikeuksista ja antoi yhteisen julkilausuman, jossa vahvistetaan oikeus sananvapauteen, luova ja taiteellinen ilmaisu mukaan lukien.

EU kannatti YK:n yleiskokouksen 70. istunnossa annettua päätöslauselmaa ihmisoikeuksien puolustajista. Helmikuussa pidetyn ihmisoikeusneuvoston 28. istunnon yhteydessä EU käynnisti **#idefend**-julkisuuskampanjan sosiaalisessa mediassa yhteistyössä YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston sekä Brasilian, Korean tasavallan ja Tunisian kanssa. Ihmisoikeuksien puolustajien tilannetta käsiteltiin useissa julkilausumissa, joita EU antoi monenvälisillä foorumeilla, kuten ihmisoikeusneuvostossa ja Etyjin pysyvässä neuvostossa, ja EU järjesti ihmisoikeuksien puolustajia käsittelevän oheistapahtuman Varsovassa pidetyn Etyjin inhimillisen ulottuvuuden täytäntöönpanokokouksen yhteydessä.

#idefend-kampanja

Ihmisoikeusneuvoston 28. istunnon yhteydessä Euroopan unioni käynnisti yhteistyössä ihmisoikeusvaltuutetun toimiston sekä Brasilian, Korean tasavallan ja Tunisian Genevessä toimivien pysyvien YK-edustustojen kanssa julkisuuskampanjan tuen ja solidaarisuuden osoittamiseksi ihmisoikeuksien puolustajien työlle eri puolilla maailmaa. Tämän #idefend-kampanjan tavoitteena on lisätä yleisön tietoisuutta kansalaisyhteiskunnan puolustajien arvokkaasta panoksesta ihmisoikeuksien edistämiseksi ja suojelulle kaikkialla maailmassa mutta myös heidän kohtaamistaan riskeistä. Yli 500 ihmisoikeusneuvoston osanottajaa liittyi kampanjaan ja ilmaisi sille tukensa. Lukuisat ministerit, kansainvälisten järjestöjen johtajat ja suurlähettiläät otattivat itsestään valokuvan kampanjan kuva-automaatilla, ja ihmiset eri puolilta maailmaa ovat julkaisseet sosiaalisessa mediassa kuviaan käyttämällä Twitterissä ja Facebookissa aihetunnistetta #idefend.

Uskonnon- ja vakaumuksenvapaus

Uskonnonvapaus on ollut uhattuna monissa osissa maailmaa. Uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä on vainottu, ja he ovat joutuneet pakenemaan vuosisatojen ajan asuttamiltaan alueilta. Ihmisoikeusloukkaukset, joihin ISIL/Daesh ja muut terroristiryhmät ovat syyllistyneet Syyriassa ja Irakissa, ovat olleet erityisen raakoja ja laajamittaisia, ja EU on tuominnut ne varauksetta.

Tässä yhteydessä EU:n uskonnon- ja vakaumuksenvapautta koskevien vuoden 2013 suuntaviivojen täytäntöönpano pysyi vuonna 2015 prioriteettina. Näitä suuntaviivoja täysimääräisesti hyödyntäen valtiolle esitettiin useita julkilausumia ja kehotuksia, joissa muistutettiin niiden ensisijaisesta tehtävästä suojella kaikkia ihmisiä ja etenkin uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvia syrjinnältä, väkivallalta ja muilta ihmisoikeusloukkauksilta. Uskonnon- ja vakaumuksenvapaus tuotiin järjestelmällisesti esiin monien kumppanien kanssa poliittisen vuoropuhelun eri tasoilla, myös ihmisoikeusvuoropuheluissa ja -neuvotteluissa. EU otti myös esiin julkilausumissaan ja hienovaraisen diplomatian keinoin yksittäisiä tapauksia, kuten Asia Bibi tapauksen. Asia Bibi on kristitty nainen, jonka pakistanilainen tuomioistuin oli tuominut jumalanpilkasta.

EU esitti aloitteita uskonnon- ja vakaumuksenvapaudesta monenvälisillä foorumeilla, niin ihmisoikeusneuvostossa kuin YK:n yleiskokouksessakin. Maaliskuussa pidetyssä ihmisoikeusneuvoston 28. istunnossa EU:n esittämä päätöslauselma uskonnon- ja vakaumuksenvapaudesta hyväksyttiin konsensuksella. Päätöslauselmaan sisältyi viittaus uskonnonvapauden erityisraportoinnin raporttiin tarpeesta puuttua kollektiivisen uskonnollisen vihan ilmenemismuotoihin. Siinä vahvistettiin myös selväsanaisesti muotoiltu oikeus uskonnottomuuteen, joka esitettiin ensimmäistä kertaa vuoden 2013 päätöslauselmassa. Ihmisoikeusneuvoston 28. istunnossa EU:n edustusto Genevessä järjesti oheistapahtuman, johon uskonnonvapauden erityisraportointia osallistui ja jossa pohdittiin, kuinka uskonnolliseen vihaan voidaan puuttua nykyisissä ihmisoikeuspuitteissa.

Myös päätöslauselma uskonnon- ja vakaumuksenvapaudesta, jonka EU esitti YK:n yleiskokouksen 70. istunnossa, hyväksyttiin konsensuksella. EU saavutti tässä yhteydessä tärkeimmät tavoitteensa, joita olivat uskonnollisiin yhteisöihin ja vähemmistöihin kuuluvien ihmisten painokkaampi suojelu eri puolilla maailmaa, yksilöiden oikeuksiin vaikuttavien uskonnollisten ääriliikkeiden mainitseminen selväsanaisesti sekä se, että valtioita kehoitetaan tarjoamaan asianmukaista suojelua henkilöille ja yhteisöille, joihin kohdistuu väkivallan uhka uskonnon tai vakaumuksen vuoksi.

EU osallistui aktiivisesti Islamilaisten maiden yhteistyöjärjestön (OIC) kanssa päätöslauselman 16/18³⁴ täytäntöönpanoon ja lähetti edustajansa Jeddassa kesäkuussa 2015 pidettyyn Istanbulin prosessin viidenteen kokoukseen.

EU:n rahoitusvälineiden osalta EIDHR:n vuoden 2013 syrjinnän torjuntaa koskevassa maailmanlaajuisessa ehdotuspyynnössä valittujen, uskonnon- ja vakaumuksenvapauden liittyvien hankkeiden toteuttamista jatkettiin vuonna 2015 Aasiassa, Euraasiassa ja Lähi-idässä. Uskonnon- ja vakaumuksenvapauden liittyvää lisärahoitusta myönnettiin lisäksi pienelle joukolle varasijalla olleita hankkeita, joten EIDHR:n tuki uskonnon- ja vakaumuksenvapauden edistämiseksi nousi yli 11 miljoonaan euroon. Välineestä tuetaan nyt uskonnon- ja vakaumuksenvapauden liittyviä toimia kaikkialla maailmassa.

³⁴ "Uskontoon tai uskoon perustuvan suvaitsemattomuuden, negatiivisten stereotyyppien ja syyllistämisen sekä syrjinnän, väkivaltaan yllyttämisen ja väkivallan torjuminen".

Demokratian ja vaalien tukeminen

Ihmisoikeudet ja demokratia tukevat toinen toistaan. Vaikka demokratioita on monenlaista, niiden kaikkien tavoitteena on ihmisoikeuksien toteutuminen, olivatpa ne poliittisia ja kansalaisoikeuksia tai sivistyksellisiä, taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia. Demokratiat kohtaavat nykyään yhä suurempia haasteita, kun yhteistyö tiettyjen ei-demokraattisten järjestelmien kesken on vahvistumassa ja lisääntymässä. Tätä taustaa vasten EU kehitti ja vahvisti vuonna 2015 työtään demokratian tukemiseksi, joka on yksi EU:n perussopimuksissa vahvistetuissa tavoitteista. Sen lisäksi, että EU on nykyään keskeinen ja uskottava toimija vaalitarkkailun alalla, se on myös kehittänyt yleistä demokratiaa tukevaa politiikkaansa, joka koskee poliittisia prosesseja ja instituutioita, jotka voivat varmistaa ja taata ihmisoikeuksien kunnioittamisen.

Vaalit ovat demokraattisten järjestelmien ydin. EU:sta on tullut alan keskeinen toimija **vaalitarkkailuvaltuuskuntiensa** uskottavuuden ansiosta. Ne soveltavat tiukasti korkeita lahjomattomuus- ja riippumattomuusnormeja kansainvälisen vaalitarkkailun periaatejulistuksen mukaisesti, jossa asetetaan vaalitarkkailulle erittäin tiukat vaatimukset. Periaatejulistuksen antamisesta tuli vuonna 2015 kuluneeksi kymmenen vuotta. EU jatkoi tiivistä yhteistyötä kaikkien kansainvälisten tarkkailijaryhmien kanssa, jotka ovat sitoutuneet periaatejulistuksen uskolliseen täytäntöönpanoon.

EU:n vaalitarkkailuvaltuuskunnat ovat itsenäisiä valtuuskuntia. Niitä johtaa päätarkkailija, joka on yleensä Euroopan parlamentin jäsen. Kaikki EU:n toimielimet tekevät tiivistä yhteistyötä prosessin kaikissa vaiheissa tavoitteenaan demokraattisten arvojen edistäminen maailmanlaajuisesti. EU:n vaalitarkkailuvaltuuskunnan suositukset ovat keskeinen keino pitää yhteyttä kaikkiin kumppaneihin tulevien vaaliprosessien parantamiseksi, ja EU on sitoutunut entistä vahvemmin EU:n vaalitarkkailuvaltuuskunnan mutta myös Etyjin/ODIHR:n³⁵ suositusten perusteelliseen seurantaan. EU:n vaalitarkkailuvaltuuskuntien suositukset otetaan nykyään johdonmukaisesti esiin kumppanimaiden kanssa käytävässä poliittisessa vuoropuhelussa, ja ne vaikuttavat EU:n vaaliavun muotoiluun. Uudessa ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskevassa EU:n toimintasuunnitelmassa korostetaan lisäksi tarvetta vahvistaa parhaita käytäntöjä EU:n vaalitarkkailuvaltuuskuntien tehokkaan seurannan varmistamiseksi.

³⁵ Etyjin demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto.

EU jatkoi vuonna 2015 vaaliprosessien tukemista eri puolilla maailmaa lähettämällä paikalle vaalitarkkailuvaltuuskuntia ja vaaliasiantuntijoiden valtuuskuntia sekä antamalla vaalihallintoelimille ja kotimaisille tarkkailijoille teknistä vaaliapua ja rahoitustukea. Vuonna 2015 vaalitarkkailuvaltuuskuntia lähetettiin Nigeriaan, Burundiin (peruutettiin uskottavien vaalien vähimmäisedellytysten puuttuessa), Sri Lankaan, Haitiin (edelleen käynnissä), Myanmarin/Burmaan, Guineaan (Conakry), Tansaniaan (siirrettiin tilapäisesti Eurooppaan Sansibarin poliittisen umpikujan vuoksi) ja Burkina Fasaan. Vaaliasiantuntijoiden valtuuskuntia lähetettiin Togoan, Tansaniaan, Norsunluurannikolle, Guatemalaan, Egyptiin ja Marokkoon (paikallismaaleja varten). Lisäksi Kambodžaan, Paraguayhin ja Hondurasiin lähetettiin vaalitarkkailuvaltuuskunnan seurantavaltuuskuntia.

EU jatkoi **demokratiatukea koskevaa pilottihankettaan** lisätäkseen demokratiatyönsä johdonmukaisuutta. Useat EU:n edustustot yhdessä paikalla olevien jäsenvaltioiden kanssa vahvistivat yhteistä analyysia kumppanimaidensa demokratiahaasteista. Näin määriteltiin toimintatapoja, joilla on mahdollisuuksia toimia yhdessä kumppanimaan kanssa räätälöidyllä ja tehokkaalla tavalla. Demokratiaa koskevia toimintasuunnitelmia laaditaan vuonna 2016.

Pilottihankkeessa todettiin, että EU:n tukea demokraattisille instituutioille on laajennettava keskittymällä valtion instituutioiden ja kansalaisten väliseen vuorovaikutukseen, lainsäätäjien tukemiseen, poliittisten puolueiden ja kansalaisten välisen yhteyden vahvistamiseen, paikallisen demokratian tukemiseen sekä niiden perinteisten toimijoiden tavoittamiseen, joilla on oma roolinsa demokratian vahvistamisessa. Siinä myös kannustettiin lisäämään demokratia-analyysien, maakohtaisten ihmisoikeusstrategioiden ja kansalaisyhteiskunnan etenemissuunnitelmien välistä synergiaa.

EU sitoutuu demokratiaa ja ihmisoikeuksia koskevassa toimintasuunnitelmassaan vahvistamaan toimiaan, joilla tuetaan monipuoluejärjestelmiä ja niissä toimivia poliittisia puolueita sekä parlamentteja poliittisen tilan laajentamiseksi, ja lujittamaan vaalitarkkailuvaltuuskuntien ja laajemman demokratiatuen välistä yhteyttä. EU:n vaalitarkkailuvaltuuskuntien suositusten järjestelmällisempi seuranta, myös vaaliavun muodossa, edistää tämän tavoitteen saavuttamista.

Eurooppalaisella demokratia rahastolla, jonka ensimmäinen kolmivuotinen toimintakausi päättyi vuonna 2015, on tärkeä täydentävä rooli. Eurooppalainen demokratia rahasto perustettiin neuvoston päätöksellä vuonna 2012. Se toimii EU:sta riippumattomana mutta EU:n muita välineitä täydentäen. Eurooppalainen demokratia rahasto keskittyy siirtymäprosesseihin ja tukee toimijoita, joita ei voida tavoittaa muilla keinoin, ja kohdistaa toimintansa Euroopan naapuruston maihin ja laajemmallekin alueelle. Johtokunta hyväksyi joulukuussa 2014 eurooppalaisen demokratia rahaston toiminnan laajentamisen "naapurien naapureihin" enintään 15 prosentilla rahaston budjetista. Vuonna 2015 myönnettiin muutamia avustuksia Venäjällä ja eräissä Keski-Aasian maissa toteutettaviin toimiin. Eurooppalaisen demokratia rahaston suora tuki kohderyhmille rahoitetaan sen jäsenvaltioiden ja muiden sidosryhmien, kuten yksityisten säätiöiden, vapaaehtoisista maksuosuuksista saaduilla lisävaroilla. Komissio päätti kesäkuussa 2015 uudesta 12 miljoonan euron tuesta demokratia rahaston toimintakustannuksia varten vuosiksi 2015–2018.

Kuolemanrangaistus

Vaikka teloitukset lisääntyivät vuonna 2015 jyrkästi eräissä kuolemanrangaistuksen säilyttämistä kannattavissa maissa, kuolemanrangaistuksen poistaneita valtioita on silti maailmassa selvä enemmistö. Käytännössä 101 maata on poistanut kuolemanrangaistuksen kokonaan. Lisäksi 33 muuta maata on lakkauttanut kuolemanrangaistuksen käytännössä, mikä merkitsee, että ne eivät ole teloittaneet ketään ainakaan kymmeneen vuoteen ja että niiden pitkään jatkuneena politiikkana on olla panematta teloituksia täytäntöön.

Vuonna 2015 EU jatkoi **kuolemanrangaistuksen** vastustamista ja pyrki kaikilla käytössään olevilla diplomaattisilla keinoilla edistämään kuolemanrangaistuksen maailmanlaajuisia poistamista. Kuolemanrangaistuksen ja kidutuksen vastustaminen ovat edelleen ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskevan toimintasuunnitelman keskeisiä prioriteetteja, ja toimintasuunnitelmassa kehoitetaan sisällyttämään ne kattavasti kaikkiin kumppanimaiden ja kansalaisjärjestöjen hyväksi toteutettaviin EU:n tukitoimiin. EIDHR:n vuoden 2015 maailmanlaajuiseen ehdotuspyyntöön sisältyi erityinen erä, jolla tuetaan kuolemanrangaistuksen vastaisia kansalaisyhteiskunnan hankkeita.

Kuolemanrangaistus otettiin toistuvasti esiin sitä kannattavien maiden kanssa, ja se sisällytettiin poliittisten vuoropuhelujen ja ihmisoikeusvuoropuhelujen asialistalle. EU totesi julkilausumissaan pitävänsä valitettavana kuolemanrangaistuksen jatkuvaa käyttöä eri puolilla maailmaa: erityisesti huomiota saivat Iran, Irak, Saudi-Arabia, Pakistan, Valko-Venäjä, Egypti, Japani, Indonesia, Singapore, Kiina, Vietnam, Taiwan ja Yhdysvallat, mutta myös monien muiden maiden ja alueiden osalta annettiin julkilausumia ja tehtiin virallisia yhteydenottoja, jotka perustuivat kansainvälisessä oikeudessa ja kuolemanrangaistusta koskevissa EU:n suuntaviivoissa määriteltyihin vähimmäisnormeihin. EU on kiinnittänyt erityistä huomiota kyseisten vähimmäisnormien rikkomiseen ja korostanut, että kuolemanrangaistuksen käyttöä ei voida hyväksyä varsinkaan alaikäisten ja kehitysvammaisten kohdalla eikä sellaisista rikoksista, jotka eivät kuulu kaikkein vakaviimpiin rikoksiin, kuten huumausainerikoksista.

EU kannatti edelleen aktiivisesti Afrikan unionin toimia Afrikan ihmisoikeuksien ja kansojen oikeuksien peruskirjaan liitettävän, kuolemanrangaistuksen poistamista koskevan lisäpöytäkirjan hyväksymiseksi, mikä vahvistettiin EU:n ja Afrikan unionin taannoisessa ihmisoikeusvuoropuhelussa 24. marraskuuta. EU noudattaa vastaavaa alueellista lähestymistapaa tukiessaan sellaisia alueellisia ja paikallisia sidosryhmiä, jotka toimivat kuolemanrangaistuksen alalla Kaakkois-Aasiassa. Se piti myös myönteisenä, että Fidži, Suriname, Mongolia ja Yhdysvaltain Nebraskan osavaltio ovat poistaneet kuolemanrangaistuksen.

Eurooppalaisena ja kansainvälisenä kuolemanrangaistuksen vastaisena päivänä 10. lokakuuta EU ja Euroopan neuvosto antoivat yhteisen julkilausuman, jossa ne vahvistivat vastustavansa kuolemanrangaistuksen käyttöä kaikissa olosuhteissa ja pyrkivänsä päättäväisesti kuolemanrangaistuksen poistamiseen koko maailmassa. Samaan aikaan useat EU:n edustustot kunnioittivat tätä tärkeää päivää järjestämällä erilaisia tapahtumia, kuten keskustelutilaisuuksia, konferensseja ja muita tiedotustoimia.

EU jatkoi kuolemanrangaistuksen vastustamista kaikilla asiaankuuluvilla monenvälisillä foorumeilla, erityisesti YK:ssa, Etyjissä ja Euroopan neuvostossa, hyödyntäen kuolemanrangaistuksen käyttöä koskevasta moratoriosta annetun YK:n 69. yleiskokouksen päätöslauselman³⁶ menestyksestä hyväksymistä – päätöslauselma sai taakseen ennennäkemättömän äänimäärän. Erityisedustaja Stavros Lambrinidis nosti kuolemanrangaistuksen vastaisen EU:n työn profiilia puhumalla maaliskuussa 2015 kahden vuoden välein järjestettävässä kuolemanrangaistusta käsittelevässä ihmisoikeusneuvoston paneelissa, jossa tarkasteltiin ennen muuta alueellisia toimia kuolemanrangaistuksen poistamiseksi. EU osallistui myös aktiivisesti YK:n yleiskokouksen korkean tason ministeritapaamiseen, jonka YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimisto, Italia, Ranska, Argentiina ja Fidži järjestivät yhdessä aiheesta "Moving away from the death penalty" (New York, 29. syyskuuta 2015).

Kidutus ja muu huono kohtelu

Tiedot tahdonvastaisista katoamisista, mielivaltaisista pidätyksistä ja muuttajien huonosta kohtelusta sekä muut eri puolilta maailmaa saadut tiedot toivat selkeästi esiin kidutuksen ja huonon kohtelun jatkuvan käytön sekä sen, että ilmiöön on puututtava myös perinteisen vankilaympäristön ulkopuolella. EU ja etenkin erityisedustaja Lambrinidis ottivatkin tämän kysymyksen järjestelmällisesti esille vierailujen ja kolmansien maiden kanssa käytyjen ihmisoikeusvuoropuhelujen aikana kannustaen maita ratifioimaan ja panemaan täytäntöön YK:n kidutuksen vastaisen yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan sekä yhtymään toimiin, joilla edistetään yleissopimuksen yleismaailmallista ratifiointia. EU kehotti maita varmistamaan, että kidutus säädetään laissa rangaistavaksi ja että siitä asetetaan asianmukaisesti syytteeseen, että uhreille tarjotaan oikeussuojakeinoja ja että kansainvälisten valvontamekanismien suosituksia noudatetaan. EU käsitteli myös tahdonvastaisia katoamisia ja salaista vankeutta. Näiden vuoropuhelujen aikana EU ehdotti konkreettisia keinoja, mukaan lukien rahoitustukea, maiden tukemiseksi tarpeen mukaan niiden toimissa kidutuksen ja huonon kohtelun kitkemiseksi.

³⁶ YK:n yleiskokouksen päätöslauselma A/RES/69/186:
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/69/186

Ihmisoikeuksia koskevassa EU:n toimintasuunnitelmassa korostetaan tarvetta käsitellä kysymystä kokonaisvaltaisesti; valtavirtaistaa takeet EU:n toimissa, kuten terrorismin torjunnassa ja kriisinhallinnassa; käsitellä kuolemanrangaistuksen, tahdonvastaisten katoamisten sekä mielivaltaisten pidätysten ja vangitsemisten välistä yhteyttä sekä toteuttaa kansainvälisten ja alueellisten järjestöjen sekä kansalaisjärjestöjen kanssa yhteisiä toimia, mukaan lukien kymmenvuotinen globaali aloite (kidutuksen vastaista YK:n yleissopimusta koskeva aloite), jotta YK:n kidutuksen vastainen yleissopimus saataisiin ratifioitua ja pantua täytäntöön maailmanlaajuisesti vuoteen 2024 mennessä.

EU vastaa kahdenvälisellä tuellaan oikeuslaitoksen uudistuksen tarpeeseen. Tavoitteena on riippumaton oikeuslaitos, oikeussuojan saatavuus sekä vankilaolojen parantaminen useissa maissa. Tukea annetaan tarjoamalla poliisille ja muulle rikosoikeudellisessa järjestelmässä toimivalle henkilöstölle koulutusta ihmisoikeuksista ja keinoista havaita väitetyt kidutustapaukset ja raportoida niistä.

Monet EIDHR:n puitteissa toteutettavat hankkeet koskevat kidutuksen ja muun huonon kohtelun ehkäisyä ja niiden uhrien kuntoutusta. Kahdella EIDHR:stä rahoitetulla hankkeella autetaan valmiuksien kehittämisen ja parhaiden käytäntöjen vaihdon kautta yli 60:ta kansallista ihmisoikeusinstituutioita Afrikassa ja Aasiassa täyttämään asianmukaisesti tärkeä kotimainen tehtävänsä kidutuksen ja huonon kohtelun torjumisessa. Eräässä Aasiassa, Kaukasiassa, Lähi-idässä, Amerikoissa ja EU:ssa toteutettavassa hankkeessa edistetään kidutukseen käytettävän teknologian tarjonnan ja käytön tehokkaampaa valvontaa ja kannustetaan kohdehallituksia laatimaan toimivia kansallisia politiikkoja, menettelyjä ja lakeja kidutukseen käytettävän teknologian kaupan, käytön ja sitä koskevien vastuukysymysten valvomiseksi. Muita esimerkkejä aloista, joihin käytetään EU:n rahoitusta, ovat vankilaolojen parantaminen, tietoisuuden lisääminen haavoittuvien ryhmien suojelun erityistarpeista, vaihtoehtoisten nuorisorangaistusten tukeminen, äänen antamien kidutuksen uhreille, tietoisuuden lisääminen ja syyllisten saattaminen vastuuseen teoistaan.

EU pyrkii yhteistyössä Euroopan neuvoston kanssa tarjoamaan tukea ja valmiuksien kehittämistä rikosoikeudellisille järjestelmille useissa maissa, mistä esimerkkinä voidaan mainita vankilahenkilökunnalle suunnattu pitkän aikavälin koulutusohjelma Georgiassa.

Rahoitustuen lisäksi edustustot myös järjestivät tapahtumia tietoisuuden lisäämiseksi kidutuksen torjunnan merkityksestä.

EU tekee hedelmällistä yhteistyötä kidutuksen torjunnan alalla toimivien kansalaisjärjestöjen kanssa. Vuonna 2015 järjestettiin EU:n toimielinten ja jäsenvaltioiden henkilöstölle koulutusta, jossa kansalaisjärjestöt³⁷ ja YK:n erityisrahasto järjestivät tilaisuuksia kidutuksen ehkäisystä, valvonnasta, uhrien kuntoutuksesta sekä YK:n ja EU:n yhteistyömahdollisuuksien vahvistamisesta. EU:n edustajat osallistuivat myös YK:n kidutuksen vastaisen komitean ja kansalaisyhteiskunnan väliseen näkemysten vaihtoon, joka järjestettiin marraskuussa Genevessä FIACAT-järjestön³⁸ aloitteesta. Tämä oli erinomainen tilaisuus lujittaa yhteenkuuluvuutta yhteisessä ponnistelussa kidutuksen ja huonon kohtelun torjumiseksi.

Joulukuussa antamissaan päätelmissä³⁹ neuvosto toisti, että kidutuksen ja muun huonon kohtelun torjunta on prioriteetti, ja pani tyytyväisenä merkille Euroopan tilintarkastustuomioistuimen yleisesti ottaen myönteisen erityiskertomuksen "Kidutuksen torjuntaan ja kuolemanrangaistuksen poistamiseen tarkoitettu EU:n tuki".

Syrjinnän torjunta

Sukupuolten tasa-arvo on eurooppalaisten arvojen ytimessä ja erottamaton osa EU:n oikeudellisia ja poliittisia puitteita. EU pyrki erityisen aktiivisesti tekemään vuodesta 2015 sukupuolten tasa-arvon ja naisten voimaannuttamisen merkkivuoden. EU:n tällä raportointikaudella ensisijaisina pitämiä aloja olivat muun muassa naisten poliittinen osallistuminen ja taloudellinen voimaannuttaminen; sukupuoliperusteisen väkivallan ja vahingollisten käytäntöjen (naisten sukuelinten silpominen, lapsiavioliitot, nuorena solmitut avioliitot ja pakkoavioliitot sekä naismurhat) vastaiset aloitteet; toimet konflikteissa esiintyvän seksuaalisen väkivallan lopettamiseksi; naisia, rauhaa ja turvallisuutta koskevan YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 täytäntöönpano sekä neuvottelut uudesta kehitysohjelmasta ja sukupuoliulottuvuuden sisällyttäminen väkivaltaisten ääriliikkeiden ehkäisyä ja torjuntaa koskevaan politiikkaan ja käytäntöihin.

³⁷ Amnesty International, kidutuksen vastainen APT-järjestö (Association for the Prevention of Torture), Fédération internationale de l'action des chrétiens pour l'abolition de la torture (FIACAT), Kansainvälinen kidutusuhrien kuntoutusneuvosto (International Rehabilitation Council for Torture Victims IRCT) ja Kidutuksen vastainen maailmanjärjestö (World Organisation against Torture OMCT).

³⁸ ACAT-järjestöjen kattojärjestö FIACAT (International Federation of ACAT) on kansainvälinen valtioista riippumaton ihmisoikeusjärjestö, joka toimii kidutuksen ja kuolemanrangaistusten poistamiseksi.

³⁹ Neuvoston päätelmät, joulukuu 2015, 14640/15:
<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14640-2015-INIT/fi/pdf>

Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman 20-vuotisjuhlavuosi ja tarkastelu osuivat samaan aikaan naisia, rauhaa ja turvallisuutta koskevan YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 korkean tason tarkastelun kanssa. Nämä tilaisuudet – samoin kuin kestävän kehityksen toimintaohjelman 2030 hyväksyminen sekä YK:n rauhanturvaoperaatioiden ja rauhanrakennusarkkitehtuurin samanaikaiset uudelleenarvioinnit – antoivat tasa-arvoasian edistäjille, joiden eturivissä EU:kin on, tilaisuuden pyytää valtioita ja kansainvälisiä järjestöjä uudistamaan sitoumuksensa; parantaa täytäntöönpanomenetelmiä sukupuolten tasa-arvon tavoitteen toteuttamiseksi paremmin ja nopeammin sekä juurruttaa sukupuoliulottuvuus tiiviisti kansainvälistä rauhaa, turvallisuutta ja kehitystä koskevaan arkkitehtuuriin.

Korkea edustaja Mogherini osallistui YK:n naisten asemaa käsittelevän toimikunnan 59. istunnon korkean tason avajaisiin. Istunnossa neuvoteltiin ja poikkeuksellisesti hyväksyttiin poliittinen julkilausuma Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman 20. vuosipäivää silmällä pitäen. Myös EU:n erityisedustaja Stavros Lambrinidis osallistui naisten asemaa käsittelevän toimikunnan istuntoon ja käytti EU:n puolesta puheenvuoroja ministeritason pyöreän pöydän keskusteluissa ja useissa oheistapahtumissa. New Yorkissa 27. syyskuuta pidetyssä sukupuolten tasa-arvoa ja naisten voimaannuttamista käsitelleessä maailman johtajien kokouksessa EU, jota edusti Euroopan komission ensimmäinen varapuheenjohtaja Frans Timmermans, sitoutui edistämään naisten taloudellista riippumattomuutta ja torjumaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ennaltaehkäisyn, suojelun ja syytetoimien avulla. EU sitoutui myös sisällyttämään kestävän kehityksen toimintaohjelmaan 2030 vahvemman sukupuoliulottuvuuden sekä yksittäisenä tavoitteena että valtavirtaistettuna muihin tavoitteisiin. YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 15-vuotisjuhlavuoden kunniaksi järjestetyssä YK:n turvallisuusneuvoston korkean tason istunnon avoimessa keskustelussa EU sitoutui antamaan seuraavien seitsemän vuoden aikana yli 100 miljoonaa euroa sukupuolten tasa-arvoa sekä naisten ja tyttöjen voimaannuttamista edistäviin hankkeisiin.

EU hyväksyi vuonna 2015 seuraavat toimintapoliittiset asiakirjat, joissa sukupuolten tasa-arvo ja naisten voimaannuttaminen on asetettu ulkosuhteissa tärkeälle sijalle: ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskeva toimintasuunnitelma; toimintasuunnitelma sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi (2016–2020), jossa luetellaan laaja joukko toimia naisten tilanteen parantamiseksi yhtäläisten oikeuksien ja voimaannuttamisen osalta; sekä strateginen toimintaohjelma sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi (2016–2019), jolla edistetään sukupuolten tasa-arvoa ja naisten oikeuksia kaikkialla maailmassa.

Korkea edustaja Federica Mogherini nimitti syyskuussa 2015 suurlähettiläs Mara Marinakin ensimmäiseksi EUH:n pääneuvonantajaksi, joka vastaa sukupuolikiusauksista sekä naisia, rauhaa ja turvallisuutta koskevan YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 täytäntöönpanosta.

Miljoonat **lapset** eri puolilla maailmaa joutuvat edelleen kohtaamaan kaikenlaista väkivaltaa, kuten sodan seurauksia ja julmuutta, syrjintää ja köyhyyttä. Muuttaja-, pakolais- ja maan sisällä siirtymään joutuneiden lasten oikeuksia loukataan jatkuvasti. Heiltä on evätty oikeus koulutukseen, ja heillä on suurempi riski kohdata väkivaltaa, kadota tai joutua lapsikaupan uhreiksi. Kriisitilanne on aiheuttanut erityisiä paineita turvapaikka- ja lastensuojelujärjestelmille tai se on kärjistänyt niiden jo olemassa olleita ongelmia.

Kansainvälinen yhteisö on antanut lasten oikeuksia koskevassa YK:n yleissopimuksessa tärkeän sitoumuksen kunnioittaa kaikkien lasten oikeuksia. Yleissopimuksen on ratifioinut 196 maata, ja se on laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. EU nosti vuonna 2015 esiin kolmansien maiden kanssa järjestetyissä ihmisoikeusvuoropuheluissa, alakomiteoissa ja epävirallisissa ihmisoikeusryhmissä sopimusvaltioiden velvollisuuden panna täytäntöön yleissopimus ja piti myönteisenä, että Etelä-Sudan ja Somalia ovat ratifioineet yleissopimuksen.

EU kannatti voimakkaasti sitä, että Agenda 2030:een sisällytetään tavoite 8.7, jolla pyritään kitkemään pakkotyö, lopettamaan nykyajan orjuus ja ihmiskauppa sekä kieltämään ja poistamaan lapsityön pahimmat muodot, myös lapsisotilaiden värväminen ja käyttö, ja lopettamaan lapsityövoiman käyttö kokonaan vuoteen 2025 mennessä, samoin kuin tavoite 16.2, jolla pyritään lopettamaan lasten hyväksikäyttö ja riisto, lapsikauppa ja kaikki lapsiin kohdistuva väkivalta ja kidutus. EU kävi vuonna 2015 laajoja valmistelevia neuvotteluja lapsiin keskittyvien NGO:iden, YK:n elinten ja muiden kansainvälisten järjestöjen kanssa siitä, olisiko uuteen ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskevaan EU:n toimintasuunnitelmaan tärkeää lisätä toimi, joka vahvistaisi lastensuojelujärjestelmiä kolmansissa maissa.

EU:n sitoutuminen kaiken lapsiin kohdistuvan väkivallan lopettamiseen näkyy myös syyskuussa 2015 käynnistetyssä diplomaattisessa toiminnassa, jonka globaali painopiste on kaiken lapsiin ja naisiin kohdistuvan väkivallan, lapsiavioliittojen, nuorena solmittujen avioliittojen ja pakkoavioliittojen sekä sukuelinten silpomisen lopettaminen. Kaikille EU:n edustustoille annettiin ohjeet toteuttaa toimia valitsemillaan prioriteettialoilla ja raportoida niistä joulukuuhun 2015 mennessä.

EU tuki edelleen Children, Not Soldiers -kampanjaa, jonka **lapsia aseellisissa konflikteissa** käsittelevä YK:n erityisedustaja ja Unicef käynnistivät yhdessä vuonna 2014 ja jonka tavoitteena on lopettaa kokonaan lasten värväminen valtiollisten asevoimien käyttöön konflikteissa vuoteen 2016 mennessä. Huolimatta siitä, että konfliktit kärjistyivät ja turvallisuushaasteet lisääntyivät eräissä kampanjan maissa vuonna 2015, kampanja on tähän mennessä johtanut tuhansien entisten lapsisotilaiden vapauttamiseen, ja useat hallitukset ovat osoittaneet selkeää sitoutumista asiaan ja edistyneet kiitettävästi. Komissio myös käynnisti elokuussa ehdotuspyynnön, jonka tuloksena saaduista ehdotuksista monet keskittyvät tukemaan sellaisille lapsille suunnattuja hankkeita, jotka ovat mukana aseellisissa ryhmissä ja jengeissä ja joihin aseellinen väkivalta vaikuttaa.

Muiden välineiden ohella kehitysyhteistyövälineen⁴⁰ globaaleja julkishyödykkeitä ja haasteita koskevalla ohjelmalla⁴¹ pyritään torjumaan kaikkia lapsityön muotoja ja tukemaan strategioita ja toimenpiteitä, joilla ratkotaan lapsiin vaikuttavia erityisiä ongelmia ja haasteita. Euroopan komissio teetti vuoden 2015 lopulla selvityksen, jossa arvioitiin eri välineiden puitteissa toteutettuja tärkeimpiä EU:n toimenpiteitä tarkoituksena esittää tehokkaita tulevia toimia, joilla puututaan lapsityövoiman käyttöön ja pakkotyöhön EU:n kansainvälisessä kehitysyhteistyössä.

EU piti pitkin vuotta 2015 esillä käyttöön otettua EU:n ja Unicefin yhteistä välineistöä lasten oikeuksien valtavirtaistamiseksi kehitysyhteistyössä ("Integrating child rights in development cooperation"). EU:n edustustojen henkilöstölle, paikallisviranomaisille ja kansalaisjärjestöille järjestettiin koulutusta yhteistyössä Saksan kehitysyhteistyöviraston (GIZ) kanssa.

⁴⁰ https://ec.europa.eu/europeaid/how/finance/dci_en.htm_en

⁴¹ Liite II – Kehitysyhteistyövälineen "Globaaleja julkishyödykkeitä ja haasteita koskeva ohjelma", Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 233/2014, annettu 11. maaliskuuta 2014, kehitysyhteistyön rahoitusvälineen perustamisesta kaudelle 2014–2020 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0230&from=FI>

EU sitoutui entistä vahvemmin hätätilanteissa annettavaan koulutukseen. Komissio myönsi 11 miljoonaa euroa 18 humanitaariseen hankkeeseen, joiden tavoitteena on tukea konflikteista ja monimutkaisista hätätilanteista kärsimään joutuneita lapsia koulutuksen avulla. Tästä 1 miljoonalla eurolla rahoitettiin ebolaepidemiasta kärsimään joutuneiden lasten koulutusta. Tämä aloite on kasvanut joka vuosi vuodesta 2012, jolloin EU lahjoitti Nobelin rauhanpalkinnon rahat lapsille, joilta on viety mahdollisuus kasvaa rauhassa. Komission humanitaarisen avun pääosasto ECHO oli vuoden 2015 loppuun mennessä myöntänyt yli 23 miljoonaa euroa tukea, joka on tavoittanut yli 1,5 miljoonaa lasta 26 maassa.

EU käynnisti selvityksen lasten laitoshoidosta luopumisesta ja mahdollisista vaihtoehtoisista hoitoratkaisuista Aasiassa, Afrikassa sekä Keski- ja Etelä-Amerikan maissa. Selvityksen päätavoitteena on lisätä erityistietämystä ja ohjata mahdollisia tulevia toimia, jotka liittyvät eri puolilla maailmaa laitoshoidossa eläviin lapsiin, jotka ovat vailla vanhempien huolenpitoa.

Monenvälisen toiminnan osalta EU esittää yhdessä GRULACin kanssa YK:ssa vuosittain kaksi päätöslauselmaa lasten oikeuksista. Lapsen oikeuksiin tehtävien investointien parantamisesta hyväksytyn YK:n ihmisoikeusneuvoston päätöslauselman ("Towards better investment in the rights of the child") lisäksi EU ajoi myös YK:n yleiskokouksen kolmannen komitean päätöslauselmaa oikeudesta koulutukseen. Jälkimmäisessä kehoitetaan valtioita muun muassa varmistamaan, että kaikilla tytöillä ja pojilla, myös vammaisilla lapsilla, on oikeus laadukkaaseen, osallistavaan ja kattavaan koulutukseen, varmistamaan alkuperäiskansoihin kuuluvien lasten pääsy koulutukseen sekä huolehtimaan lasten koulutuksesta hätätilanteissa ja suojelemaan koulutusta aseellisissa konflikteissa.

EU on täysin tietoinen **ikääntyneiden** kohtaamista vakavista haasteista, jotka liittyvät muun muassa työllisyyteen, syrjintään, hyväksikäyttöön, laiminlyöntiin ja eläkkeisiin. EU osallistui vuonna 2015 aktiivisesti New Yorkissa heinäkuussa 2015 kokoontuneeseen ikääntymistä tarkastelleeseen avoimeen työryhmään, jonka tavoitteena oli vahvistaa ikääntyneiden ihmisoikeuksien suojelua, sekä ikääntyneistä käytyihin keskusteluihin ihmisoikeusneuvostossa. Nämä kokoukset ovat tärkeitä tilaisuuksia, joissa hallitusten edustajat, asiantuntijat ja kansalaisyhteiskunnan toimijat voivat keskustella kokemuksista, parhaista käytännöistä ja politiikoista sekä pohtia kansainvälisiä oikeudellisia välineitä koskevia merkittäviä ehdotuksia.

Hlbti-henkilöiden⁴² tasa-arvo edistyi jonkin verran vuonna 2015, ja vuoteen mahtui tärkeitä virstanpylväitä. Samaa sukupuolta olevien avioliitot laillistettiin Yhdysvalloissa ja Meksikossa, ja esimerkiksi Mosambik dekriminalisoi homo- ja lesbosuhteet. Näistä edistysaskelista huolimatta maailmanlaajuinen taistelu hlbt-i-henkilöiden kaikkien ihmisoikeuksien puolesta on kohdannut vakavia takaiskuja muualla, muun muassa Afrikassa ja Lähi-idässä. Homoseksuaalisuudesta voidaan edelleen määrätä kuolemantuomio noin kahdeksassa maassa, ja lähes 80 maata pitää edelleen samaa sukupuolta olevien suhteita laittomina. Hlbt-i-henkilöihin kohdistuva väkivalta on edelleen yleistä monin paikoin, ja syrjintää esiintyy laajalti terveydenhuollossa, koulutuksessa ja muilla aloilla.

EU on toiminut asiassa entistäkin aktiivisemmin. EU otti vuonna 2015 esille hlbt-i-henkilöiden oikeudet ihmisoikeusvuoropuheluissaan Brasilian, Georgian, Ukrainan, Meksikon, Turkmenistanin ja Kirgisian kanssa. Kysymystä käsiteltiin myös Yhdysvaltojen ja Kanadan kanssa. Toinen foorumi, jolla hlbt-i-kysymyksiä käsiteltiin, oli Cotonoun sopimuksen 8 artiklan mukaisesti käytävä poliittinen vuoropuhelu Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioiden kanssa. Sen yhteydessä hlbt-i-asioita pidettiin vuoden 2015 mittaan esillä Gambian, Ugandan ja Belizen kanssa. Korkea edustaja Mogherini antoi kansainvälisenä homo-, trans- ja bifobian vastaisena päivänä 17. helmikuuta julkilausuman, jossa hän ilmaisi solidaarisuutensa hlbt-i-henkilöille kaikkialla maailmassa osana taistelua seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin perustuvan syrjinnän lopettamiseksi.

Rahoitusyhteistyön osalta EIDHR:stä tuetaan tällä hetkellä kymmentä hlbt-i-henkilöiden tasa-arvoa koskevaa NGO-hanketta noin 8 miljoonalla eurolla. Näiden hankkeiden tavoitteena on parantaa hlbt-i-järjestöjen näkyvyyttä, hyväksyttävyyttä ja vuoropuhelua viranomaisten kanssa lakien muuttamiseksi; torjua homofobiaa; suojella hlbt-i-ihmisiä väkivallalta sekä tarjota heille ja NGO:ille koulutusta, tietoa ja oikeudellista tukea.

⁴² Homot, lesbot, biseksuaalit, transihmiset ja intersukupuoliset.

YK:ssa EU tukee edelleen YK:n työtä ja erityisesti ihmisoikeusneuvoston syyskuussa 2014 hyväksymää päätöslauselmaa ihmisoikeuksista, seksuaalisesta suuntautumisesta ja sukupuoli-identiteetistä⁴³. Kesäkuussa 2015 pidetyssä ihmisoikeusneuvoston 28. istunnossa EU:n kaikki 28 jäsenvaltiota allekirjoittivat yhteisen julkilausuman seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoli-identiteettiin perustuvasta väkivallasta ja syrjinnästä. New Yorkissa 29. syyskuuta pidetyssä YK:n 70. yleiskokouksessa alueidenvälinen hlbt-ydinryhmä, johon kuuluu EU ja joitakin sen jäsenvaltioita, järjesti tasa-arvoa ja osallisuutta vuoden 2015 jälkeistä aikaa koskevassa kehityssuunnitelmassa käsittelevän ministeritason oheistapahtuman "Leaving No One Behind: Equality and Inclusion in the post-2015 development agenda". Tilaisuuteen osallistuivat muun muassa komission varapuheenjohtaja Frans Timmermans ja YK:n pääsihteeri Ban Ki-moon. Yhdessä muiden kumppanien kanssa EU tuki myös YK:n rauhanomaista homo- ja transfobian vastaista kampanjaa elokuussa 2015.

Muiden alueellisten järjestöjen osalta EU toimi tässä kysymyksessä aktiivisesti Etyjissä ja tuki vuonna 2015 jälleen kerran inhimillisen ulottuvuuden vuotuisessa täytäntöönpanokokouksessa oheistapahtumaa, joka käsitteli hlbt-henkilöiden kohtaamaa suvaitsemattomuutta ja syrjintää Etyjin alueella. EU antoi 17. kesäkuuta 2015 Euroopan neuvoston ministerikomitean istunnossa julkilausuman, jossa se kiinnitti huomiota tarpeeseen parantaa hlbt-henkilöiden ihmisoikeuksia Euroopassa ja vahvisti tukensa Euroopan neuvoston toimille kaikkien syrjinnän muotojen torjumiseksi.

Hlbt-ihmisten syrjäytymisen kustannukset

Hlbt-ydinryhmän kahdeksas vuotuinen tapaaminen pidettiin kansainvälisenä ihmisoikeuksien päivänä 10. joulukuuta, ja siinä keskityttiin syrjäytymisen ja syrjinnän kustannuksiin sekä hlbt-henkilöiden osallistamisesta taloudelle aiheutuviin hyötyihin syrjäytymisen taloudellisia kustannuksia Intiassa käsitelleen Maailmanpankin selvityksen pohjalta. EU edisti eri puolilta maailmaa saapuneiden hlbt-henkilöiden ihmisoikeuksien puolustajien kanssa käytyä keskustelua, jossa käsiteltiin intersukupuolisten henkilöiden näkymättömyyttä, YK:n kehitysohjelmaa ja kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksien kaventumista.

EU tuki myös #FREEANDEQUAL-kampanjaa.

⁴³ Ihmisoikeusneuvoston päätöslauselma – Ihmisoikeudet, seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli-identiteetti (hyväksytty 26. syyskuuta 2014) - **A/HRC/RES/27/32**.

EU jatkoi myös **vammaisten henkilöiden** oikeuksien käsittelyä ihmisoikeuksia koskevissa vuoropuheluissa useiden kumppanimaiden ja alueellisten järjestöjen kanssa.

EU on vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (vammaisyleissopimuksen) osapuoli. Kesäkuussa pidetyssä sopimuspuolina olevien valtioiden kahdeksannessa istunnossa EU esitteli vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanon keskeisiä edistysaskelia ja ilmaisi tukensa vammaiskysymysten sisällyttämiselle kestäväen kehityksen tavoitteisiin. EU järjesti myös Euroopan vammaisfoorumin yhteydessä oheistapahtuman. Vammaisyleissopimuksen komitea arvioi sopimuksen täytäntöönpanoa EU:ssa ensimmäisen kerran elokuussa EU:n YK:lle toimittaman, vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanoa EU:ssa koskevan ensimmäisen selvityksen pohjalta. Ulkosuhteiden osalta komitea antoi tunnustusta suuntaukselle sisällyttää vammaisten henkilöiden oikeudet EU:n ulkoisten toimien rahoitukseen, vammaisuuden sisällyttämiselle vuoden 2015 jälkeistä aikaa koskevista kestäväen kehityksen tavoitteista annetun EU:n tiedonannon prioriteettialoihin, neuvoston päätelmille vammaiset huomioon ottavasta katastrofihallinnasta ja neuvoston sitoutumiselle katastrofiriskien vähentämistä koskevaan Sendain kehukseen 2015–2030. Komitea antoi lisäksi useita suosituksia vammaisyleissopimuksen 11 artiklan (riskitilanteet ja humanitaariset hätätilat) ja 32 artiklan (kansainvälinen yhteistyö) täytäntöönpanon parantamisesta. Komissio vastasi komitean päätelmiin joulukuussa esittämällä ehdotuksen tiettyjen tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksia koskevaksi direktiiviksi (EU:n esteettömyyssäädös).

Kiinassa Pekingissä 29. ja 30. lokakuuta pidetyssä, vammaisuutta käsitelleessä Asemin⁴⁴ korkean tason tapaamisessa EU korosti pitävänsä tärkeänä vammaisyleissopimuksen mukaista ihmisoikeusperustaista lähestymistapaa ja painotti, että tätä lähestymistapaa on syytä noudattaa myös avustavien teknologioiden kehittyvien markkinoiden osalta.

EU on lisäämässä kehitysyhteistyönsä puitteissa vammaisten henkilöiden sosiaalisen osallisuuden ja ihmisoikeuksien tukemiseen tarkoitettua rahoitustukeaan. Tukea annetaan vammaisille kohdennettujen hankkeiden avulla ja lisäämällä vammaisasioiden valtavirtaistamista kehitysyhteistyöhön yleensä, esimerkiksi huolehtimalla esteettömyydestä.

⁴⁴ Aasia–Eurooppa-kokous (Asem) perustettiin vuonna 1996, ja siitä on sittemmin tullut Euroopan ja Aasian välisen vuoropuhelun ja yhteistyön keskeinen foorumi.

Alkuperäiskansojen ja vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeudet

Vähemmistöihin kuuluvat henkilöt kaikkialla maailmassa joutuvat edelleen kohtaamaan vakavia uhkia, syrjintää ja rasismia, ja heitä estetään liian usein osallistumasta täysimääräisesti maansa taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaaliseen elämään. EU on sitoutunut monenvälisillä foorumeilla edistämään vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuksia. Romanian ja Krimin tataarien kaltaisten ryhmien haasteita on käsitelty kansainvälisten toimeksiantojen haltijoiden, kuten vähemmistökysymyksiä käsittelevän YK:n erityisraportoijan ja Etyjin vähemmistövaltuutetun kanssa. EU myös osallistui marraskuussa 2015 vuotuisen vähemmistöasioiden foorumiin, joka käsitteli vähemmistöjä rikosoikeusjärjestelmässä ja jossa EU kannatti useita suosituksia, jotka käsittelivät muun muassa oikeuden puolueetonta ja syrjimätöntä soveltamista. Toimet vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden, myös kastijärjestelmän perusteella syrjittyjen henkilöiden, syrjinnän torjumiseksi ja poistamiseksi sisällytettiin myös EU:n kumppanimaiden kanssa tekemään yhteistyöhön ja kansalaisyhteiskunnalle annettavaan tukeen etenkin EIDHR:n kautta.

Alkuperäiskansojen ongelmana olivat edelleen maanomistukseen liittyvät ihmisoikeuskysymykset, joihin kuuluivat myös maananastukseen ja ilmastonmuutokseen liittyvät kysymykset.

EU tukee EIDHR:n kautta ILO:n kanssa toteutettua hanketta, jolla parannetaan alkuperäiskansojen oikeussuojan saatavuutta ja kehitystä yhteisöpohjaisen seurantamekanismin avulla. Hanke vaikutti merkittävästi siihen, että alkuperäiskansat sisällytettiin Agenda 2030:een.

EU ilmaisi marraskuussa 2015 pidetyssä ILO:n hallintoneuvoston 325. istunnossa tukensa ILO:n aloitteelle, jolla edistetään alkuperäiskansojen mahdollisuutta osallistavaan ja kestäväan kehitykseen.

Kuten ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskevassa EU:n toimintasuunnitelmassa esitetään, EU alkoi laatia vahvempaa politiikkaa alkuperäiskansoihin liittyvissä kysymyksissä YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen ja New Yorkissa vuonna 2014 pidetyn alkuperäiskansojen maailmankonferenssin päätösasiakirjan mukaisesti. EU järjesti tässä yhteydessä alkuperäiskansojen kuulemisia. Kuulemisissa alkuperäiskansat suhtautuivat myönteisesti EU:n lähestymistapaan, antoivat arvokasta tietoa ja suosituksia ja toivoivat jatkuvaa vuoropuhelua EU:n kanssa. Alkuperäiskansoja koskevan uudistetun politiikan on tarkoitus valmistua vuonna 2016.

Rasismien, rotusyrjinnän, muukalaisvihan ja suvaitsemattomuuden poistaminen oli edelleen yksi EU:n prioriteeteista. EU jatkoi YK:ssa sekä kumppanimaiden ja kansalaisyhteiskunnan kanssa käytävissä vuoropuheluissa työtä tietoisuuden lisäämiseksi ja parhaiden käytäntöjen vaihtamiseksi. EU osallistui etenkin Durbanin julistuksen ja toimintaohjelman tuloksellista täytäntöönpanoa käsittelevään hallitustenväliseen työryhmään, täydentävien normien laatimista käsittelevään ad hoc -komiteaan sekä afrikkalaista alkuperää olevia ihmisiä käsittelevään asiantuntijatyöryhmään. Lisäksi EU hyödyntää kaikki tilaisuudet, myös ihmisoikeusneuvoston toimeksiantojen haltijoiden kanssa käytävät interaktiiviset vuoropuhelut, vastustaakseen rasismia, rotusyrjintää, muukalaisvihaa ja suvaitsemattomuutta sekä puolustaakseen kaikkien, myös afrikkalaista alkuperää olevien ihmisten, ihmisoikeuksien edistämistä ja suojelua.

Yritystoiminta ja ihmisoikeudet

Yritysten toiminnasta aiheutuvat kansalais- ja poliittisten oikeuksien sekä taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien loukkaukset jatkuivat monissa osissa maailmaa vuonna 2015. Näihin kuuluivat työntekijöiden oikeuksiin kohdistuvat hyökkäykset sekä maaseutu- ja alkuperäisyhteisöjen kokema maananastus ja pakkosiirrot etenkin tietyissä Aasian ja Latinalaisen Amerikan maissa.

Tätä taustaa vasten EU tuki ihmisoikeuksien puolustajien toimintaa ja edisti ihmisoikeuksien kunnioittamista yritysten keskuudessa yhdessä monien kolmansien maiden kanssa niin säännöllisten ihmisoikeusvuoropuhelujen kuin ad hoc -kokoustenkin aikana. Ihmisoikeuksista vastaava EU:n erityisedustaja otti yritystoiminnan ja ihmisoikeudet esiin keskeisenä prioriteettina keskusteluissaan strategisten kumppaneiden, kuten Etelä-Afrikan ja Brasilian, sekä Afrikan unionin kanssa. Euroopan unioni ja Brasilia järjestivät syyskuussa yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia käsittelevän seminaarin, jossa EU:n toimielimiä ja jäsenvaltioita, Brasilian hallintoa, YK:ta sekä brasilialaisia ja eurooppalaisia yrityksiä edustavat osanottajat jakoivat parhaita käytäntöjä tämän kysymyksen parissa tehtävän kahdenvälisen ja monenvälisen yhteistyön lujittamiseksi.

EU edisti edelleen YK:ssa vuonna 2011 yksimielisesti hyväksyttyjä yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevia suuntaviivoja parhaana toimintapoliittisena välineenä, jolla näitä kysymyksiä voidaan käsitellä kattavasti ja mahdollisimman tehokkaasti, ja edistyi niiden täytäntöönpanossa. EU:n jäsenvaltiot jatkoivat yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia ja/tai yritysten yhteiskuntavastuuta koskevien kansallisten toimintasuunnitelmien laatimista. Vuoden 2015 loppuun mennessä seitsemän jäsenvaltiota oli hyväksynyt yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevan kansallisen toimintasuunnitelman ja 20 muuta sai valmiiksi yritysten yhteiskuntavastuuta koskevan kansallisen toimintasuunnitelman tai vei sitä merkittävästi eteenpäin. Heinäkuussa 2015 hyväksyttiin suuntaviivojen täytäntöönpanoa EU:ssa käsittelevä komission valmisteluasiakirja, jossa esitetään perinpohjainen analyysi suuntaviivojen täytäntöönpanon tilanteesta EU:ssa ja EU:n ulkoisessa toiminnassa vuonna 2011 esitetyn yritysten yhteiskuntavastuuta koskevan tiedonannon antamisen jälkeen⁴⁵. Tukeakseen yritystoimintaan ja ihmisoikeuksiin liittyvää asialistaa komissio on edistänyt aktiivisesti sellaisten täydentävien välineiden käyttöönottoa kuin YK:n Global Compact -aloite, Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön (OECD) toimintaohjeet monikansallisille yrityksille, ILO:n monikansallisia yrityksiä koskeva periaatejulistus⁴⁶ ja ISO 26000 -yhteiskuntavastuustandardi.

Teknisen tuen osalta komissio valmisteli vuonna 2015 EIDHR:n ehdotuspyyntöä, joka koskee yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevien YK:n suuntaviivojen täytäntöönpanoa ja joka julkaistaan heinäkuussa 2016. Vastaavasti kumppanuusvälineen puitteissa suunniteltiin tietyille CELAC-maille suunnattua teknistä tukea kansallisten toimintasuunnitelmien valmistelua varten. Jatkotoimena Addis Abebassa vuonna 2014 pidetylle EU:n ja Afrikan unionin seminaarille EU antoi teknistä tukea AU:n vastuullisen yritystoiminnan puitteiden kehittämiseen Afrikassa.

Monenvälisissä puitteissa EU kannattaa konsensukseen perustuvaa lähestymistapaa. Tähän kuuluu muun muassa vuonna 2011 perustetun yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia käsittelevän YK:n työryhmän tukeminen. EU tukee myös YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston johtamaa vastuullisuutta ja oikeussuojakeinoja koskevaa hanketta, jonka tavoitteena on parantaa yritysten tekemien vakavien ihmisoikeusloukkausten uhrien kotimaisia oikeussuojakeinoja.

⁴⁵ SWD(2015) 144 final ja COM(2011) 681.

⁴⁶ ILO:n kolmikantainen periaatejulistus, joka koskee monikansallisia yrityksiä ja sosiaalipolitiikkaa.

Ecuadorin johdolla toimiva, yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevaa kansainvälistä oikeudellisesti sitovaa välinettä valmistelevalle hallitustenvälinen työryhmä kokoontui ensimmäistä kertaa heinäkuussa ihmisoikeusneuvostossa. Avajaisistunnossa EU kehotti uudistamaan sitoutumisen YK:n suuntaviivojen täytäntöönpanoon ja kritisoi sitä, että työryhmä keskittyisi käytännössä pelkästään ylikansallisiin yrityksiin, vaikka monet ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyvät ovat kotimaisia yrityksiä. EU:n pyyntö ulottaa työryhmän toimeksianto kaikenlaisiin yrityksiin hylättiin, mitä EU piti valitettavana. Työryhmä kokoontuu jälleen lokakuussa 2016.

Yritysten yhteiskuntavastuu, yritystoiminta ja ihmisoikeudet sisällytettiin eri maiden ja alueiden kansa käytäviin vuoropuheluihin. Esimerkiksi joulukuussa 2015 pidetyssä Asemin työministeriöiden viidennessä konferenssissa hyväksyttiin "Sofian julistus", johon sisältyy laaja luku ihmisarvoisen työn ja turvallisempien työpaikkojen edistämisestä globaaleissa hankintaketjuissa.

4. Ihmisoikeudet kaikessa EU:n ulkoisessa politiikassa

Kauppa

Kauppapolitiikka voi olla tehokas väline, jolla tuetaan ihmisoikeuksia kolmansissa maissa EU:n muun ulkoisen politiikan ja etenkin kehitysyhteistyön yhteydessä. EU on ollut johtavassa asemassa integroimalla kestävän kehityksen tavoitteita kauppapolitiikkaan ja tekemällä kaupasta välinettä, jolla edistetään kestävästä kehitystä maailmanlaajuisesti. Kauppapolitiikan potentiaalinen merkitys kestäväälle kehitykselle vahvistettiin globaalisti vuonna 2015 kestävän kehityksen toimintaohjelmassa 2030.

Lokakuussa 2015 annetun tiedonannon "Kaikkien kauppa: Vastuullisempaa kauppa- ja investointipolitiikkaa"⁴⁷ mukaisesti EU auttaa edelleen kehitysmaita ja etenkin vähiten kehittyneitä maita (LDC) ja eniten avun tarpeessa olevia maita pääsemään mukaan globaaliin kauppajärjestelmään ja saamaan kaupasta mahdollisimman paljon hyötyä. Tämä toteutetaan kauppaa tukevaa kehitysyhteistyötä ajavan EU:n politiikan, sen yksipuolisten kauppaetuksien ja sen kahdenvälisen ja alueellisten kauppasopimusten avulla. Ihmisoikeusnäkökohdat on otettu huomioon yksipuolisissa tullietuuksissa (etenkin GSP+-järjestelmässä), EU:n vientivalvontapolitiikassa ja EU:n kahdenvälisissä vapaakauppasopimuksissa.

Yksipuolisten tullietuuksien osalta yleistä tullietuusjärjestelmää (GSP) koskevaa nykyistä asetusta on sovellettu 1. tammikuuta 2014 alkaen. Uudessa järjestelmässä on myönnetty 14 maalle erityisen edullisia kauppaetuuksia (GSP+). Järjestelmällä edistetään 27 kansainvälisen yleissopimuksen noudattamista (niihin kuuluvat myös keskeiset ihmisoikeuksia ja työntekijöiden oikeuksia koskevat yleissopimukset). Vuonna 2015 EU:n ja GSP+-järjestelmän edunsaajien välinen vuoropuhelu yleissopimuksista oli tiivistä, ja EU otti käyttöön lisää innovatiivisia keinoja tukeakseen keskeisten ihmisoikeussopimusten ja ILO:n yleissopimusten täytäntöönpanoa ja seuranta. Ensimmäinen kertomus GSP+-järjestelmän seurantajaksosta julkaistiin vuoden 2016 alkupuolella.

EIDHR:n vuoden 2015 maailmanlaajuiseen ehdotuspyyntöön sisältyi erä, jolla tuetaan ja voimaannutetaan kansalaisyhteiskunnan toimijoita, jotka osallistuvat 27:n asiaa koskevan yleissopimuksen seurantaan ja tosiasialliseen täytäntöönpanoon GSP+-edunsaajamaissa (5 miljoonaa euroa). Valitut hankkeet auttavat varmistamaan, että kansalaisjärjestöt seuraavat asianmukaisesti ihmisoikeusloukkauksia GSP+-edunsaajamaissa.

Asetusta (EY) N:o 1236/2005 sellaisten tavaroiden kaupasta, joita voi käyttää kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon tai kidutukseen⁴⁸, ollaan parhaillaan tarkastelemassa uudelleen, ja keskustelu komission ehdotuksesta asetuksen muuttamiseksi on edennyt hyvin. Euroopan parlamentti ja neuvosto määrittivät vuoden 2015 viimeisellä neljänneksellä kantansa ja aloittivat komission kanssa kolmikantaneuvottelut, jotta menettely voitaisiin saattaa päätökseen vuoden 2016 aikana.

⁴⁷ COM(2015) 497 final:
<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/FI/1-2015-497-FI-F1-1.PDF>

⁴⁸ Komission täytäntöönpanoasetus (EU) N:o 1352/2011 (20. joulukuuta 2011).

Komissio työskenteli kaksikäyttötuotteiden vientiä, siirtoa, välitystä ja kauttakulkua koskevan yhteisön valvontajärjestelmän perustamisesta annetun neuvoston asetuksen 428/2009⁴⁹ päivittämiseksi ja muun muassa tarkasteli valvontateknologian valvontaa vähentääkseen mahdollisia riskejä, joita liittyy sellaisten tieto- ja viestintätekniikan tuotteiden valvomattomaan vientiin, joita voitaisiin käyttää ihmisoikeusloukkauksiin. Vaikutusten ennakoarviointi uudelleentarkastelua varten aloitettiin vuonna 2015, ja ehdotus tarkistetuksi asetukseksi on määrä esittää syksyllä 2016.

Euroopan komissio on sitoutunut sisällyttämään ihmisoikeudet tarpeen mukaan vaikutustenarviointeihin. Vaikutustenarviointeja laaditaan säädösehdotuksista ja muista asiakirjoista, täytäntöönpanotoimista ja kauppapoliittisista aloitteista, joilla on merkittäviä taloudellisia, sosiaalisia tai ympäristövaikutuksia. Perus- ja ihmisoikeuksia varten on kehitetty erityinen ohjausväline⁵⁰.

Kauppa- ja investointisopimusten osalta kaikkiin asianomaisten komission yksiköiden vuodesta 2012 laatimiin vaikutustenarviointeihin ja kestäväan kehitykseen kohdistuvien vaikutusten arviointeihin on sisällytetty järjestelmällisesti myös analyysi mahdollisista ihmisoikeusvaikutuksista⁵¹. Kestäväan kehitykseen kohdistuvien vaikutusten arvioinnit ovat yksityiskohtaisempia arviointeja, joita laaditaan kaikkien tärkeiden kauppaneuvottelujen osalta neuvotteluprosessin aikana.

Kauppaa ja investointeja koskevien aloitteiden ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin tarkentamiseksi uusien kauppapoliittisten aloitteiden vaikutustenarvioinneissa ja kestäväan kehitykseen kohdistuvien vaikutusten arvioinneissa on vuodesta 2015 alkaen noudatettu komission samana vuonna julkaisemia suuntaviivoja. Tästä esimerkkinä on EU:n ja Myanmarin/Burman investointisuojausopimuksen kestäväan kehitykseen kohdistuvien vaikutusten arviointi, joka aloitettiin syyskuussa 2015 ja joka on tarkoitus saada päätökseen vuoden 2016 alkupuoliskolla.

⁴⁹ Neuvoston asetus (EY) N:o 428/2009 (5. toukokuuta 2009).

⁵⁰ Paremmen sääntelyn väline nro 24.

⁵¹ Menetelmä perustuu komission yksiköiden vuonna 2011 laatimiin ohjeisiin, jotka koskevat perusoikeuksien huomioon ottamista vaikutustenarvioinneissa, SEC(2011) 567 final: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/operational-guidance_en.pdf

Monenvälisellä tasolla EU tukee vuoden 2014 lopussa voimaan tullutta asekauppasopimusta, jonka tavoitteena on lisätä vastuullisuutta ja avoimuutta asekaupassa. Sopimuksessa edellytetään muun muassa, että asevientä koskevissa päätöksissä on arvioitava, onko olemassa riski aseiden käyttämisestä vakaviin ihmisoikeusloukkauksiin tai kansainvälisen humanitaarisen oikeuden vakavaan rikkomiseen, sukupuoliperusteinen väkivalta mukaan lukien. Tällainen riskinarviointi tehdään asevientikiellon lisäksi siinä tapauksessa, että aseita voitaisiin käyttää joukkotuhontaan, rikoksiin ihmisyyttä vastaan, Geneven yleissopimuksen vakavaan rikkomiseen, siviileihin kohdistuviin hyökkäyksiin tai muihin kansainvälisissä yleissopimuksissa määriteltyihin sotarikoksiin.

Tässä yhteydessä EU ajoi edelleen vuonna 2015 asekauppasopimuksen ratifiointia kaikissa YK:n jäsenvaltioissa. Näiden diplomaattisten toimien lisäksi EU:n rahoittamasta, asekauppasopimuksen täytäntöönpanoa tukevasta EU:n ohjelmasta annettiin teknistä apua monille edunsaajamaille (tähän mennessä 11 maalle), jotta ne voivat vahvistaa kansallisia järjestelmiään sopimuksen vaatimusten mukaisesti.

Kehitysyhteistyö

EU on sitoutunut sisällyttämään ihmisoikeudet kehitysyhteistyöhönsä. Sen jälkeen, kun vuonna 2014 hyväksyttiin komission yksiköiden valmisteluasiakirja oikeusperustaisesta lähestymistavasta, joka kattaa kaikki ihmisoikeudet EU:n kehitysyhteistyössä⁵², ja tämän jälkeen neuvoston päätelmät⁵³, joissa esitettiin konkreettista ohjausta sisältävä välineistö, EU on alkanut järjestelmällisesti sisällyttää tällaisen oikeusperustaisen lähestymistavan kehitysohjelmiinsa. Tavoitteena ei ole vain estää vahinkoja välttämällä kehitystoiminnasta lopullisille edunsaajille aiheutuvia tahattomia kielteisiä vaikutuksia, vaan myös maksimoida hyöty edistämällä konkreettisesti ja välittömästi heidän ihmisoikeuksiensa toteutumista, mitä pidetään sekä kehitysyhteistyön keinona että sen tavoitteena. Komissio sisällytti oikeusperustaisen lähestymistavan keskeisiin asiakirjoihin, esimerkiksi tuen yksityiskohtaisia sääntöjä koskeviin määrittelylomakkeisiin, seurantajärjestelmään, hankkeiden arvioinnissa käytettäviin kriteereihin ja yhteistoimintaa kansalaisyhteiskunnan kanssa koskeviin etenemissuunnitelmiin. Paikallistasolla eräät EU:n edustustot ovat jo sisällyttäneet oikeusperustaisen lähestymistavan ohjelmasuunnitteluunsa.

EU:n rahoittamia hankkeita ollaan vaihteittain suunnittelemassa oikeusperustaisen lähestymistavan mukaisesti. Lisäksi vuonna 2015 valmisteltiin tukiohjelmaa, joka oli tarkoitus ottaa käyttöön vuoden 2016 alkuun mennessä ja jolla annetaan EU:n edustustoille ja muulle EU:n henkilöstölle koulutusta oikeusperustaisen lähestymistavan täytäntöönpanossa.

Välineistön täytäntöönpanon ensimmäinen arviointi on suunnitteilla.

⁵² SWD(2014) 152 final, Bryssel, 30.4.2014.

⁵³ Neuvoston päätelmät oikeusperustaisesta lähestymistavasta, toukokuu 2014:
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/foraff/142682.pdf